

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

(підпис)

В'ячеслав КУДЛАЙ

«27» травня 2023 р.

**«ФАХОВІ ПУБЛІКАЦІЇ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ,
БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ:
БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ»**

Кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
освітньо-професійної програми
«Інформаційна, бібліотечна та
архівна справа»
Притуляк Марії Михайлівни

Науковий керівник:

Кудлай В'ячеслав Олегович,
кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент кафедри
інформаційної діяльності, заступник
відповідального секретаря
приймальної комісії

Рецензент:

Гедьо Анна Володимирівна, доктор
історичних наук, професор,
завідувачка кафедри історії України
Київський університет імені Бориса
Грінченка

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою добре 74С

Секретар ЕК

« 15 » червня 2023 р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ БІБЛІОМЕТРІЇ.....	7
1.1.Історіографія бібліометрії та наукометрії	7
1.2.Джерела дослідження наукометрії та бібліометрії.....	11
Висновки до Розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. ДИНАМІКА ФАХОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В БАЗАХ ДАНИХ НБ МДУ	15
2.1.Структура бази даних НБ МДУ	15
2.2. Аналіз фахових публікацій у серії «Вісника Маріупольського державного університету».....	24
Висновки до Розділу 2	32
РОЗДІЛ 3. БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ.....	33
3.1.Бібліометричний аналіз наукових публікацій в науковому журналі «Вісник Книжкової палати».....	33
3.2.Бібліометричний аналіз наукових публікацій у виданні «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія».....	40
3.3. Бібліометричний аналіз наукових публікацій у журналі «Вісник Харківської державної академії культури»	46
Висновки до Розділу 3	50
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, у тому числі й бібліотечних, обумовлює необхідність мати уявлення про сучасну систему документно-інформаційних потоків, їх наповнення, способи, можливості пошуку й отримання необхідної інформації. Інформація стає глобальним інформаційним ресурсом.

Розвиток наукової інформації в структурі інформаційних ресурсів прямо пов'язується з перетворювальною діяльністю суспільства і цей розвиток є важливим показником успішності держави в інформаційному суспільстві. Внесок окремої держави в загальноцивілізаційні інформаційні надбання визначатиме її місце у світовій суспільній ієрархії.

У наш час існування світової наукової спільноти як єдиного організму стало реальним саме завдяки досягненням інформаційних технологій, які дозволили здійснювати обмін науковою інформацією практично в реальному часі.

Поширення і просування наукових досягнень здійснюється через інформаційні канали, серед яких найбільш значущими є засоби масової інформації, Інтернет, мобільні технології. Наукометричні бази даних є основними осередками трансформації знань і каналами подальшого застосування наукових результатів як головної інформаційної та соціальної характеристики країни, університету, наукового колективу або окремого науковця. Бібліометричний аналіз публікацій у фахових виданнях за проблематикою наукової спеціальності є **актуальною** проблемою для розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи в Україні. Таку точку зору підтверджують нижченаведені аргументи.

В інформаційній практиці спостерігається підвищення уваги до наукометричних і бібліометричних досліджень. Значною мірою це пов'язано з тим, що накопичені обсяги бібліографічної інформації вимагають якісно нових форм аналітико-синтетичної обробки.

Досі залишається проблема інтеграції вітчизняної науки у світовий дослідницький та освітянський простір шляхом внесення та підтримки присутності у наукометричних міжнародних базах даних Scopus, Web of Science, Webometrics тощо.

На даний час установи Національної академії наук України здійснюють випуск близько двохсот назв періодичних видань, серед яких 87 журналів, започаткованих за участі НАН України. Але лише незначна частина фахової наукової літератури, що видається установами НАН України, доступна та відома науковій спільноті, особливо за кордоном. Ця «недоступність» є результатом інертності наукових видань у впровадженні сучасних технологій. На жаль, ще актуальним залишається вислів вченого О. Демченка про те, що нинішній стан справ із вітчизняними публікаціями є причиною того, що всі вони потрапляють в одну братську інформаційну могилу [20].

Об'єктом дослідження є публікації з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у вітчизняних фахових виданнях.

Предметом дослідження є документний потік публікацій за проблематикою спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у фахових періодичних виданнях України.

Стан дослідження проблеми. Тема дослідження галузевих документних потоків, їх моніторингу у формі бібліометричних досліджень є предметом наукових зацікавлень багатьох вчених. Питання теорії інформаційних, насамперед документних потоків ґрунтовно проаналізував Д.В. Ланде [26]. Значний внесок у розробку методів дослідження галузевих документних потоків зробив Д.Д. Бернал [6]. Галузевий зріз цієї проблеми на прикладі українського книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства дослідила О.А. Політова [29]. Цілісне уявлення про дану проблематику надають навчальні посібники А.А. Соляник [36], Ю.М. Столярова [38]. Моніторинг інформаційних потоків досліджує О.В. Смага [35].

Значний внесок у розвиток знань із наукометрії та бібліометрії зробили зарубіжні вчені В. Налімов, З. Мульченко [28], С. Хайтун [41], О. Воверене [16], Г. Гордукалова [18].

Мета дослідження полягає у здійсненні бібліометричного аналізу публікацій за проблематикою наукової спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у фахових періодичних виданнях України.

Відповідно до поставленої мети під час написання курсової роботи сформульовано такі ж **завдання**:

- розглянути історіографію та джерела дослідження бібліометрії;
- проаналізувати динаміку фахових публікацій з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в базах даних НБ МДУ;
- здійснити бібліометричний аналіз наукових публікацій з проблем книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства в Україні за період 2012-2016 років.

Джерельну базу дослідження складають онлайн-ресурси фахових видань за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Також використані наукометричні електронні бази даних Google Scholar , Index Copernicus та база даних НБ МДУ.

В процесі дослідження використано такі **методи**: аналізу (дозволив виділити основні елементи в структурі науки про книгу, про її опис та про бібліотеку), порівняльний метод (для з'ясування спільних та відмінних рис інтегрованих до наукової спеціальності дисциплін); системний підхід дозволив розглянути об'єкт дипломного дослідження як систему; для визначення тенденцій розвитку книгознавчої думки використано метод інформаційного моніторингу, який є особливою технологією інформаційної діагностики, що побудована на відслідковуванні масиву нових відомостей про об'єкт за певний проміжок часу. У практичній частині роботи застосовано наукометричний метод, що надає можливість визначити розподіл публікацій за науковими напрямами, актуальність і перспективність інформаційної, бібліотечної та архівної справи як наукової спеціальності.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що подана узагальнена інформація, може бути використана для самостійної роботи студентів закладів вищої освіти при вивченні навчальних дисциплін з циклу професійної підготовки на спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Результати роботи **апробовані** під час Декади студентської науки факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету 21 лютого 2023 року [30].

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів та висновків до кожного, загальних висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглядаються теоретичні засади дослідження документно-інформаційних потоків. Другий розділ присвячено аналізу фахових публікацій з інформаційної, бібліотечної та архівної справи базах даних НБ МДУ. У третьому розділі наведено бібліометричний аналіз публікацій у фахових виданнях з бібліотекознавства за 2017-2022 роки.

Список використаних джерел складається з 43 позицій.

РОЗДІЛ I

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ БІБЛІОМЕТРІЇ

1.1. Історіографія бібліометрії та наукометрії

Застосування сучасних методів об'єктивної оцінки діяльності вчених і фахівців набуває особливого значення для вітчизняної науки. Сьогодні для ефективного функціонування, науковим установам необхідно спиратися на спеціальні дослідження, аналіз накопичених досягнень і вже на цій основі здійснювати прогнозування основних напрямків, тенденцій і перспектив розвитку галузі в майбутньому, проводити оцінку наукового потенціалу. В інформаційно-аналітичній діяльності тісно пов'язані поняття наукометрії, бібліометрії та вебометрії.

Наукометрія — галузь наукознавства, що займається статистичними дослідженнями структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації. Поява наукометрії стала наслідком експоненціального зростання науки в середині ХХ століття, коли було звернуто увагу на зміну характеру наукових досліджень — наукові співробітники змушені витратити майже 50% свого робочого часу на інформаційну діяльність [27].

В середині 40-х р двадцятого століття виникла проблема інформаційної кризи, пов'язаної із зростанням обсягів наукових досліджень і колективів, а також з можливим виникненням мультидисциплінарних проектів. Щоб успішно виконати свою головну соціальну роль (яка складається у виробництві нового знання), вчений неодмінно повинен бути поінформований про те, що було відомо до нього [31]. Видатний американський вчений і адміністратор науки доктор Ванневар Буш (Vannevar Bush) у своїй книзі *Science – The Endless Frontier* («Межа науки - нескінченність») закликав вчених зробити доступним великий тезаурус знань (багаж) і таким чином розширити фізичні і розумові здібності людини. Витягуючи уроки з досвіду Другої світової війни і керівництва шістьма тисячами провідних

американських вчених в галузі використання наукових досягнень у військових цілях, він побачив нагальну необхідність задоволення їх інформаційних і комунікаційних потреб. На його думку, одним з важливих уроків Другої світової війни було усвідомлення того, що науковий прогрес необхідний для блага країни і наука повинна бути особливою турботою уряду. Його зусилля призвели пізніше до створення в 1950 р фонду National Science Foundation - NSF (Національного наукового фонду), агентства, яке зіграло важливу роль в розвитку системи науково-технічної інформації (НТІ) в США.

Про інформаційну кризу була написана маса статей, і ця проблема викликала гарячі дискусії в науковому співтоваристві, а також в адміністрації і серед політиків США. Здавалося, що світ тоне в потоці інформації. Традиційні предметні покажчики і реферативні служби, побудовані за окремими напрямками знання, які не вирішували проблеми пошуку наукової літератури з таких проблем, як атомний проект, дослідження космосу або масштабні дослідження з генетики [33].

Наукове співтовариство потребувало принципово новий підхід для вирішення цих завдань з використанням зароджується обчислювальної техніки. В цей час молодий хімік зі ступенем бакалавра Ю. Гарфілд вступив на роботу в хімічну фірму. У лабораторії розкрилися його здібності не в експериментальній хімії (був ряд невдалих експериментів), а в синтезі наукової інформації. У фірмі він дізнався про існування найстарішого реферативного журналу *Chemical Abstracts* і створив великий покажчик хімічних препаратів, наявних в лабораторії. Вивчаючи наукову літературу, він звернув увагу на оглядові статті, кожен параграф яких підтверджувався відповідним посиланням. Цей факт привів його до розуміння асоціативної зв'язку між новою публікацією і роботою попередників. Приблизно в цей же час він потрапив на річне зібрання Американського хімічного товариства (*American Chemical Society – CAS*) і побачив можливості поєднання професії хіміка з інформаційними технологіями.

Незабаром за рекомендацією директора відділу хімічної літератури CAS

Дж. Перрі (J. Perry) він отримав посаду асистента в проекті Welsh Machine Project (далі - Welsh) по машинному індексуванню в Медичній бібліотеці Університету Дж. Гопкінса (Енн Hopkins University). Проект виник як один із способів боротьби з «інформаційною кризою» в медицині і необхідністю розробки нового способу її обробки за допомогою машинних методів. У 1953 р за результатами проекту Welsh був проведений перший симпозіум по машинному індексуванню The First Symposium on Machine Methods in Scientific Documentation, який привернув величезну увагу мас-медіа завдяки фразі його організатора професора Л. Ріда (L. Reed - віце-президент Університету Дж. Гопкінса) «людина тоне в потоці інформації». Внаслідок цього уваги преси на адресу проекту надійшло багато листів, серед яких був лист від У. Адейра (W. Adair), який пішов у відставку віце-президента юридичної компанії «Шепард». Ця компанія видавала з 1873 р Shepard's Citation («Покажчик посилань Шепарда»). У. Адейр запропонував розглянути можливість використання методу цитування, що застосовувався в покажчику Shepard's Citations, для індексування медичної літератури.

Загалом, історію розвитку наукометрії можна розділити на три етапи:

1. «Систематична публікація» – етап охоплює період з 1665 по 1955 рр. У 1665 р в Парижі під заступництвом Кольбера виходить у світ перший науковий журнал «Journal des sçavans». Результати наукової діяльності публікуються в регулярних періодичних наукових виданнях, проте аналіз результатів наукової діяльності не проводиться або проводиться фрагментарно.
2. «Індекси цитування» (1955-1990 рр.). У 1955 р Ю. Гарфілд опублікував свою роботу про індекси наукового цитування, а з 1963 р Institute for scientific information починає публікувати індекси наукового цитування. З'являються перші бази даних бібліографічних посилань, які аналізуються різними вченими.
3. «Аналіз наукової діяльності» (з 1990 року по теперішній час). У 1990 р з'являється платформа Web of Science, починається розвиток

комерційних, професійних продуктів для наукометричного аналізу. Результати даного аналізу широко використовуються при адміністративному управлінні наукою [32].

Формування основ бібліометрії – наукового напрямку, пов'язаного з кількісним вивченням документопотоків, припадає на початок ХХ століття. Термін «бібліометрія» був введений в широке використання англійським вченим Аланом Прітчардом в 1969 році для позначення будь-яких кількісних вимірювань «написаної інформації» – замість багатозначного терміна «статистична бібліографія» [43, с. 348-349]. Європейські фахівці пов'язують появу бібліометрії з вимірами потоку через книготорговельні каталоги в Лейпцигу в ХVІІ ст. Однак перші кількісні аналізи знаходять у вимірі авторської спадщини мислителів Стародавньої Греції та інших центрів цивілізації. Підраховувалися два основні показники – кількість книг автора і кількість рядків (іноді слів) в рукописах: Діоген Лаертський повідомив, що праці Аристотеля складають 400 книг з 445270 рядків. У І столітті граматик Дамо написав 3500 робіт, а Марція – 14 книг, 150 перекладних і 100 оригінальних сувоїв [13, с. 99, 159, 191.].

Єдиної точки зору з приводу дати виникнення бібліометрії немає. Зарубіжні дослідники, найчастіше, вказують на роботу Ф. Коула і Н. Ільса 1917 року, в якій було проведено статистичний аналіз літератури з порівняльної анатомії. О. Воверне, слідом за істориком науки С.В. Альтшуллером відзначає, що несправедливо забуте ім'я російського вченого П. Вальдена, який в 1911 році вперше застосував метод аналізу цитування для вивчення внеску вчених окремих країн в розвиток хімії і, таким чином, повинен бути визнаний родоначальником даного методу. Зауважимо, що одна з перших спроб кількісного вивчення потоку вітчизняної літератури була зроблена також А. Шторхом і Ф. Аделунгом, які проаналізували власний показчик, що відображає літературу за період 1801-1806 рр. за різними параметрами. На основі кількісного аналізу А. Шторх і Ф. Аделунг показали «скільки творів надруковано в кожному роді» – за видами видань, жанрами творів, мов

видання, місця друкування, авторству, назвою.

У країнах, де вже з кінця XVII ст. став здійснюватися облік друкованої продукції за різними ознаками, накопичувалася і аналізувалася книготорговельна статистика, будувалися плани міжнародного обліку друкованої продукції. Проводилися поодинокі галузеві дослідження в області хімії, порівняльної анатомії, геофізики і ін. Методичний прорив був здійснений в 1934 році, коли англійський документаліст С. Бредфорд дав своє формулювання закономірності розсіювання публікацій в періодичних виданнях, історик науки Д. Прайс в 1956 році запропонував експонентну модель зростання потоку наукових публікацій, Р. Бартон і Р. Кеблер в 1960 році знайшли вимірник швидкості старіння публікацій. З цього часу починається новий етап розвитку бібліометрії, в тому числі і для потоку цитованої літератури [18].

1.2. Джерела дослідження наукометрії та бібліометрії

В Україні на сучасному етапі зростає увага до проведення загальних та галузевих наукометричних досліджень. Спостерігається позитивна динаміка кількості публікацій, присвячених застосуванню методів наукометрії, опановується сучасна методологія та інноваційний дослідний інструментарій, розширюються сфери та актуалізуються напрями досліджень.

Останнім часом важливим напрямком бібліометричних досліджень став аналіз галузевих документних потоків, що складають репертуар вітчизняної книги.

Методи оцінки галузевого документального потоку висвітлює у своїх публікаціях Л. Ладусевська. Бабенко Ж.В. досліджує документальні потоки 90-х рр. XX ст. Моніторинг «Краща книга» опубліковує Т. Нікітінська, а В. Ступак проводить «Моніторинг української преси». С. Буряк проводить аналіз за 2007 рік українського книговидання.

Документальний потік юридичних наук вивчають такі науковці як О.

Васюк. Документальний потік з політики досліджують Л. Кочубей, А. Кривогуз, А.Ф. Федорчук. Серед фахівців, які в останні роки безпосередньо займалися вивченням документальних потоків історичної тематики, варто назвати І. Мілясевич, Л. Кочубей, О. Михайлова та ін. Ще у 1997 р. І. Мілясевич оприлюднила результати вивчення документального потоку з історії Волині, яке проводилося з метою виявлення процесів, що відбувалися у наукових дослідженнях вказаної території в період 1991-1996 рр.

Серйозні спроби відслідкувати основні тенденції в документальних потоках з історичних наук належать Л. Кочубей. У своєму дослідженні «Потік видань з історичних наук як база формування реферативних журналів» вона подала розгорнуту картину надходження документального потоку з історії до Книжкової палати України за певний хронологічний період – 1998-2001рр. Вивченням сучасних документальних потоків з історії займається О. Політова, вона вивчає значно ширший, ніж аналізований раніше, обсяг наукових фахових видань, які є важливим підґрунтям для історико-дослідницької діяльності.

Найбільш суттєві результати у сфері прикладного наукознавства одержано в Центрі досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. [24, с. 394-396.]. Науковці застосовують його методологію якісного аналізу для оцінки стану і тенденцій розвитку фундаментальних досліджень, визначення їх рівня, формування пріоритетів і відбору результатів фундаментальних досліджень для здійснення прикладних розробок та інноваційних проектів. Вони також проводять підготовку прогнозно-аналітичних матеріалів щодо науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Бібліометричні й вебметричні дослідження ведуться також у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інституті проблем реєстрації інформації та ряді інших установ країни.

До сучасної нормативно-правової бази актів, які забезпечують реалізацію методології наукометричних досліджень в Україні відносимо:

- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»

- Закон України «Про науково-технічну інформацію»
- Закон України «Про видавничу справу»
- Закону України «Про авторське право і суміжні права»
- Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»
- Закон України «Про захист персональних даних»
- Закон України «Про інформацію»
- Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»
- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»
- «Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України».

Дана група документів визначає та закріплює основні принципи інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації та свобода її обміну; об'єктивність, вірогідність інформації; повнота і точність інформації; законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Законами зафіксовано основні завдання державної політики у сфері проведення наукових досліджень, а саме: держава гарантує соціально-економічні, організаційні, правові умови для формування та ефективного використання наукового та науково-технічного потенціалу, створення сучасної інфраструктури науки і системи інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності, інтеграцію освіти, науки і виробництва, підвищення престижу наукової і науково-технічної діяльності, фінансування та матеріальне забезпечення фундаментальних досліджень, організацію прогнозування тенденцій науково-технічного та інноваційного розвитку на довгостроковий та середньостроковий періоди, правову охорону інтелектуальної власності та створення умов для її ефективного використання, організацію статистики в науковій діяльності, встановлення взаємовигідних зв'язків з іншими державами для інтеграції вітчизняної та світової науки.

Висновки до Розділу 1

Отже, згідно з матеріалом представлені вище, бібліометрія — використання математичних та статистичних методів вивчення потоків наукових документів з метою виявлення тенденцій розвитку предметних галузей, особливостей авторства і взаємного впливу публікацій. Бібліометричні зв'язки, такі як цитування, взаємне цитування і взаємні посилання, авторське співцитування і колективне авторство, забезпечують документне підтвердження комунікацій у межах наукових галузей і між ними.

Бібліометрія зародилася в 60-і роки; пов'язана вона з кількісним аналізом документальних потоків. Термін «бібліометрія» ввів в 1969 році англійський вчений Алан Прічард. Вся бібліометрія побудована на аналізі даних про публікації — бібліографічних даних.

Об'єктами вивчення при бібліометричному аналізі науки є публікації, згруповані за різними ознаками (сегменти документопотоку, мікропотоки): авторами, журналами, тематичними рубриками, країнами та ін.

Для оцінювання результативності наукової діяльності важливе місце відводиться наукометрії – напряму досліджень, що займається статистичними дослідженнями структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації. вивчає когнітивні комунікації в науці за частотою цитувань наукових робіт та їхніх авторів.

Практично, всі наукометричні методи мають статистичну природу, проте, виділяється окремий статистичний метод, під яким розуміється метод, який використовує в якості наукометричних індикаторів число вчених, журналів, замовлень на річні комплекти журналів, винаходів та ін. Статистика публікацій і їх цитування дозволяє виявляти закономірності, темпи розвитку науки і відзначати несподівані «прориви».

РОЗДІЛ II

ДИНАМІКА ФАХОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В БАЗАХ ДАНИХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

2.1. Структура бази даних наукової бібліотеки Маріупольського державного університету

Зріст рівня присутності науки у глобальному інформаційному просторі, підвищення її впливовості у світі зумовлює необхідність зміщення акцентів у функціонуванні університетської книгозбірні, вимагає якісного бібліографічно-інформаційного обслуговування, впровадження інноваційних технологій у бібліотечну діяльність.

В сучасних умовах відбувається істотне переосмислення традиційних уявлень про місце і роль бібліотеки, що є осередком даних, а також характер і функція інформаційно-бібліотечної діяльності в суспільстві і системі наукової інформаційної комунікації. Процеси глобальної інформатизації, розвитку інформаційно-комунікативних технологій, інтеграції національних систем науки і освіти у світовий науково-освітній простір вимагають модернізації інформаційно-бібліотечного забезпечення наукових досліджень, діяльності наукових організацій і вищих навчальних закладів [37, с. 26–28].

Актуальним є питання впровадження нового спектра послуг, спрямованих на підтримку фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень до світового наукового простору, формування позитивного іміджу установи у країні та світі [34, с. 15].

Проблема впровадження вимірювання як оцінки якості та ефективності університетської науки – центральна проблема в діяльності сучасної бібліотеки ВНЗ.

Наукова бібліотека (НБ) МДУ є інформаційним, науковим, освітнім та культурно-просвітницьким структурним підрозділом МДУ, діяльність якого

спрямована на документальне й інформаційне забезпечення навчально-виховного та наукового процесів університету. Фонд бібліотеки (близько 160 тис. прим.) має універсальний характер і складається з вітчизняних та іноземних документів, формується відповідно до спеціальностей університету. Під час комплектування фонду пріоритетність надається науковим виданням. Формується фонд електронних видань.

Діяльність бібліотеки відбувається за напрямками:

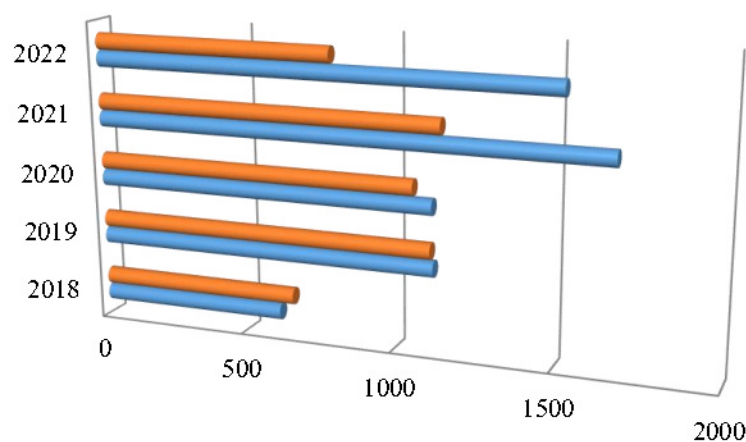
- бібліотечне, інформаційно-бібліографічне та інформаційно-аналітичне забезпечення навчально-виховної, наукової діяльності університету;
- комплектування та збереження бібліотечного фонду й інформаційних ресурсів;
- розвиток власних інформаційних ресурсів;
- впровадження та використання новітніх інформаційних технологій;
- інтеграція науки університету до світової інформаційної наукової комунікації, відстеження наукометричних показників;
- виховання інформаційної культури у студентської молоді;
- культурно-просвітницька та соціокультурна діяльність;
- науково-дослідна та науково-методична діяльність;
- видавнича діяльність;
- корпоративна діяльність і співробітництво з бібліотеками, установами, організаціями зарубіжжя та країни;
- зміцнення матеріально-технічної бази бібліотеки.

Структура бібліотеки складається з шести відділів:

1. Адміністрація.
2. Інформаційно-бібліографічний відділ (інформаційно-аналітичний сектор; сектор інформаційного та бібліографічного обслуговування);
3. Відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення (науково-редакційний сектор);

4. Відділ обслуговування (сектор читальних залів, що включає абонемент наукової та художньої літератури; абонемент навчальної літератури, три читальних зали; сектор культурно-просвітницької діяльності);
5. Відділ зберігання фондів;
6. Відділ комплектування та наукової обробки документів (сектор наукового опрацювання документів і організації каталогів; сектор комплектування).

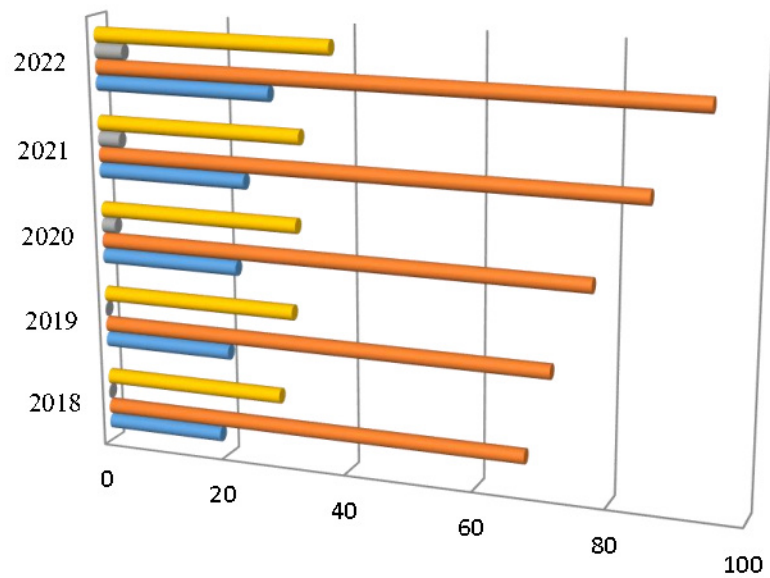
Рис. 3.1. Надходження навчальної та наукової літератури НБ МДУ

	2018	2019	2020	2021	2022
■ Навчальна літератури	662	1115	1059	1147	794
■ Наукова літератури	617	1125	1120	1678	1523

Власні електронні інформаційні ресурси бібліотеки створюються на основі інформаційно-бібліотечної програми ІРБІС-64 та складаються з Електронного каталогу, повнотекстової баз даних «Електронна бібліотека НБ МДУ», бібліографічних баз даних «Електронна картотека статей», «Праці викладачів МДУ», «МДУ у засобах масової інформації» та ін.

Рис 3.2. Власні електронні ресурси НБ МДУ

	2018	2019	2020	2021	2022
■ Всі інші електронні БД	28,9	31,2	32	32,7	37,6
■ Електронна бібліотека	0,13	0,1	2,2	3,5	4,5
■ Електронна картотека статей	67,4	71,1	77	85	93,2
■ Електронний каталог	18,9	20,6	22,2	23,8	28

На 01.01.2023 власне інформаційне представництво бібліотеки в мережі Інтернет складається з:

- сайту;
- блогів:
- Библио.net;
- БиблиОпус;
- інформаційних сторінок у соціальних мережах:
- FaceBook, «Наукова бібліотека Маріупольського державного університету», «Бібліотека – науковцю»;
- Instagram;
- електронного літературного журналу «Догори сторінками / Вверх

сторінками».

Також бібліотека має представництво на сервісах Інтернету:

- Slideshare;
- Pinterest;
- Calaméo.

Окрім власних електронних інформаційних ресурсів бібліотеки студенти, викладачі, науковці та аспіранти університету мали змогу використовувати інформаційні ресурси вільного доступу мережі Інтернет та тестові доступи до вітчизняних і світових комерційних електронних інформаційних ресурсів.

Табл.3.1. Тестові доступи до комерційних інформаційних ресурсів НБ МДУ

Вид тестового доступу	Електронні інформаційні ресурси	Термін надання
<i>Постійний</i>	Центр учбової літератури (Україна)	протягом року
	«ТЕХ МЕДІА ГРУП» (Україна)	протягом року
	JournalTOCs (Великобританія)	протягом року
	DPAnews (Німеччина)	протягом року
<i>Обмежений</i>	EBSCO Discovery Service (EDS) (США)	з 08.06.2023 до 30.09.2023

Також науковці та викладачі університету мають доступ до міжнародної наукометричної бази даних Scopus на базі НТБ ПДТУ. Для викладачів університету надаються індивідуальні консультації:

- з моніторингу фахових видань України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних;
- з методики пошуку інформації з журналів за темами, що складають сферу наукових інтересів викладачів,
- зі створення і реєстрації наукового профілю в Google Академії.

Для оцінювання результативності наукової діяльності важливе місце відводиться наукометрії – напряму досліджень, що займається статистичними дослідженнями структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації.

вивчає когнітивні комунікації в науці за частотою цитувань наукових робіт та їхніх авторів. Відомі наступні загальні методи, які використовуються в наукометрії: статистичний метод, метод підрахунку числа публікацій, метод «цитат-індексу», метод «контент-аналізу», тезаурусний метод, сленгів метод.

Практично, всі наукометричні методи мають статистичну природу, проте, виділяється окремий статистичний метод, під яким розуміється метод, який використовує в якості наукометричних індикаторів число вчених, журналів, замовлень на річні комплекти журналів, винаходів та ін. Статистика публікацій і їх цитування дозволяє виявляти закономірності, темпи розвитку науки і відзначати несподівані «прориви». До основних наукометричних показників відноситься індекс цитування – число посилань на публікації вченого у реферованих наукових періодичних виданнях, в т. ч. електронних (міжнародне позначення – SCI). Індекс Гірша (h-index) – базується на кількості публікацій вченого і кількості цитувань цих публікацій за певний період. Індекс запропонований у 2005 р. американським фізиком Хорхе Гіршем з університету Сан-Дієго, Каліфорнія. Використовується у якості альтернативи класичному «індексу цитування» при порівняннях за окремими галузями. Наприклад, h-індекс рівний 10, означає, що вченим було опубліковано 10 робіт, кожна з яких була процитована 10 і більше разів. У науковому світі прийнято вважати, що хороший вчений у галузі фізики володіє h-індексом більше 10. У нобелівських лауреатів h-індекс становить порядку 60 і вище.

Для здійснення бібліометричного аналізу були створені наукометричні бази даних (БД) (Scopus, Web of Science, Ranking Web of Research Centers). Завдяки міжнародним наукометричним БД стало можливим ввести ряд кількісних критеріїв для оцінки стану науки в цілому і окремих її галузей, а також оцінити внесок різних країн в загальносвітовий прогрес, здійснювати дослідження публікаційної активності та цитованості авторів наукових праць.

До методів наукометрії відносять: аналіз цитування (метод статистичного аналізу бібліографічних посилань); аналіз реферативних журналів; аналіз кількісних характеристик первинних документів; кількісний

аналіз публікацій окремих авторів та їх цитування; кількісний аналіз публікацій вчених; теоретичні питання дослідження закономірностей росту, старіння та рангового розподілу наукових документів; контент-аналіз наукових документів; інші питання з розповсюдження наукових документів [5].

Ще у 2010 р. Джон МакКолл, європейський директор із партнерства RLG/OCLC Research, рекомендував науковим бібліотекам підвищити свою роль в усіх напрямках з підтримки наукових досліджень, у т.ч. забезпечувати експертизу в бібліометрії. Бібліометричний підхід до дослідження науки використовує вторинну інформацію про публікації, що міститься в різних базах даних, бібліотечних каталогах, бібліографічних покажчиках. Ця інформація має велике значення для вивчення перспектив розвитку тієї чи іншої галузі, виявлення найбільш активних авторів і організацій. Об'єктами вивчення бібліометричного аналізу науки є публікації, згруповані за різними ознаками (сегменти документопотока, мікропотоки): авторам, журналам, тематичними рубриками, країнам тощо.

Залученими до процесів вимірювання є бібліотеки ВНЗ, що пов'язано з тією інноваційною конвертацією, що відбувається з бібліотеками в наші дні. Так, нові, нелінійні джерела інформації лімітують всю діяльність бібліотечного інституту в іншому ключі, примушуючи актуалізувати первинні функції пошуку, аналітико-синтетичної обробки, тріангулювання та іншого інформаційних даних. У цьому контексті бібліометрія чи не здається нам чужою, нав'язаною бібліотекам стратегією їх зростання і розвитку, але стає органічним витком їх первинного позиціонування як осередку інформаційних даних, а також особливостей координування в них. Таким чином, бібліометрія в цілому (і бібліометричні дані зокрема) представляються органічним витком розвитку галузі, співзвучним з початковим позиціонуванням бібліотечного інституту в якості кумулятивної складової, інформаційного осередку, який побутує на пропорційно з розвитком людського соціуму [17, с. 71].

Системна діяльність із моніторингу та відстеження тенденцій розвитку української науки взагалі, або її окремих галузей здійснюється лише невеликою кількістю вітчизняних наукових бібліотек. Лідером цього напрямку, безумовно, слід вважати відділ бібліометрії та наукометрії НБ України ім. В. Вернадського. Проект НБУВ «Бібліометрика української науки» представляє собою інформаційно-аналітичну систему із надання суспільству цілісної картини стану вітчизняного наукового середовища на основі створених ученими в системі Google Scholar бібліометричних профілів. Проект функціонує на засадах конвергенції зі світовими системами, може слугувати джерельною базою для отримання даних у ході експертного оцінювання результатів професійної діяльності як окремих науковців і дослідницьких колективів, так і періодичних видань [22].

Мета наукометричних та бібліометричних досліджень – дати об’єктивну картину розвитку наукового напрямку, оцінити його актуальність, потенційні можливості, закони формування інформаційних потоків і поширення наукових ідей, підвищення бренду науковця та рейтингу університету.

Підвищення рейтингу ВНЗ спонукає до зміни принципів підходів у висвітленні результатів наукових досліджень, адже саме через публікації наукові розробки та дослідження можуть стати відомими у світі, зацікавити світову наукову спільноту, відкрити шлях до отримання грантів. Тому найпростішим шляхом є розміщення наукових публікацій у міжнародних авторитетних виданнях, що входять до наукометричних БД.

Сьогодні вчений усвідомлює, що наукові публікації є не тільки формальною вимогою для отримання наукових ступенів та вчених звань, а базовим показником, що відображає його наукову діяльність. Наукові публікації мають бути помітними, а отже цитованими. Світова університетська бібліотечна практика підтверджує, що в останні роки найбільш трендові послуги пов’язані із підтримкою наукових досліджень. Нові сервіси потребують інноваційних змін і надають університетській бібліотеці нових рис, якими є зміщення вектора уваги бібліотек до

пріоритетності надання послуг автору-вченому; активне партнерство бібліотек на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження: від інформування та надання доступу до документів, розповсюдження, аналіз та оцінки результатів досліджень [21]. Бібліотека сприяє підвищенню рейтингу ВНЗ та формуванню бренду вченого.

Інформаційно-бібліотечний сервіс [23] перебуває у постійному інноваційному розвитку і вдосконаленні, сприяє науковій діяльності ВНЗ та включає:

- забезпечення інформаційної підтримки науково-дослідницької діяльності;
- впровадження у практику діяльності нові моделі наукової комунікації (репозитарії, видавництво е-журналів, освітні платформи та ін.);
- інтеграція результатів наукових досліджень до світових БД науково-технічної інформації (повнотекстові, реферативні, наукового цитування);
- моніторинг, аналіз і діагностування рівня видимості й впливовості результатів наукових досліджень ВНЗ та його періодичних видань у світовому науковому інформаційному просторі;
- допомога науковцям у створенні (упорядкуванні) авторських профілів у БД Scopus, Google Scholar, у бібліографічних менеджерах та спеціалізованих соціальних мережах, реєстрах ідентифікаторів автора ResearcherID та ORCID;
- рекомендації щодо вдосконалення редакційних політик періодичних видань ВНЗ відповідно до міжнародних стандартів;
- аналіз відповідності періодичних видань ВНЗ вимогам наукометричних та реферативних БД;
- укладання інтерактивних предметно-орієнтованих списків відповідно до напрямів діяльності університету: наукових журналів відкритого доступу; журналів за метриками SNIP (Scopus) та JCR (Web of Science);

- створення он-лайн покажчиків на основі даних Scopus: авторського (із кількістю документів, h-index); публікацій вчених (з кількістю цитувань); журналів, в яких опубліковані статті вчених ВНЗ;
- збирання, упорядкування та систематичний аналіз інформації з БД «Публікаційний профіль університетської науки» щодо публікаційної активності авторів (бібліографічний опис монографій, дисертацій, авторефератів дисертацій, статей із наукових журналів, докладів на конференціях та ін.) та їх наукової метрики;
- створення відеуроків і тематичних відеороликів з підтримки наукових досліджень;
- аналіз інформаційних потреб учених та рівня їх задоволення шляхом проведення соціологічних дослідницьких розвідок (експрес-опитувань, міні-анкетувань, опитування-інтерв'ю) та теоретично-прикладних досліджень;
- навчання вчених різним аспектам інформаційного пошуку, роботі зі світовими БД наукового цитування, соціальними науковими мережами та ін.;
- проведення бібліометричних досліджень щодо різних аспектів публікаційної активності науковців ВНЗ та ін.

2.2. Аналіз фахових публікацій у серії «Вісника Маріупольського державного університету»

НБ МДУ проводиться робота з інтеграції серій «Вісника Маріупольського державного університету» (далі – «Вісник МДУ») до світового наукового інформаційного простору здійснювалась за напрямками:

- інтеграція до наукометричних баз даних та пошукових систем, які надають оцінку якості виданням, відстежують цитування опублікованих робіт, складають рейтинги публікацій авторів та наукових установ;

- надання повнотекстового доступу до серій «Вісника МДУ» за допомогою вітчизняних і зарубіжних електронних бібліотек та зарубіжної наукової періодики;
- розміщення інформації про серії видання у вітчизняних та світових бібліографічних базах даних;
- відстеження імпаکت-факторів, рейтингу серій «Вісника МДУ» та індексів цитування вчених університету за статтями.

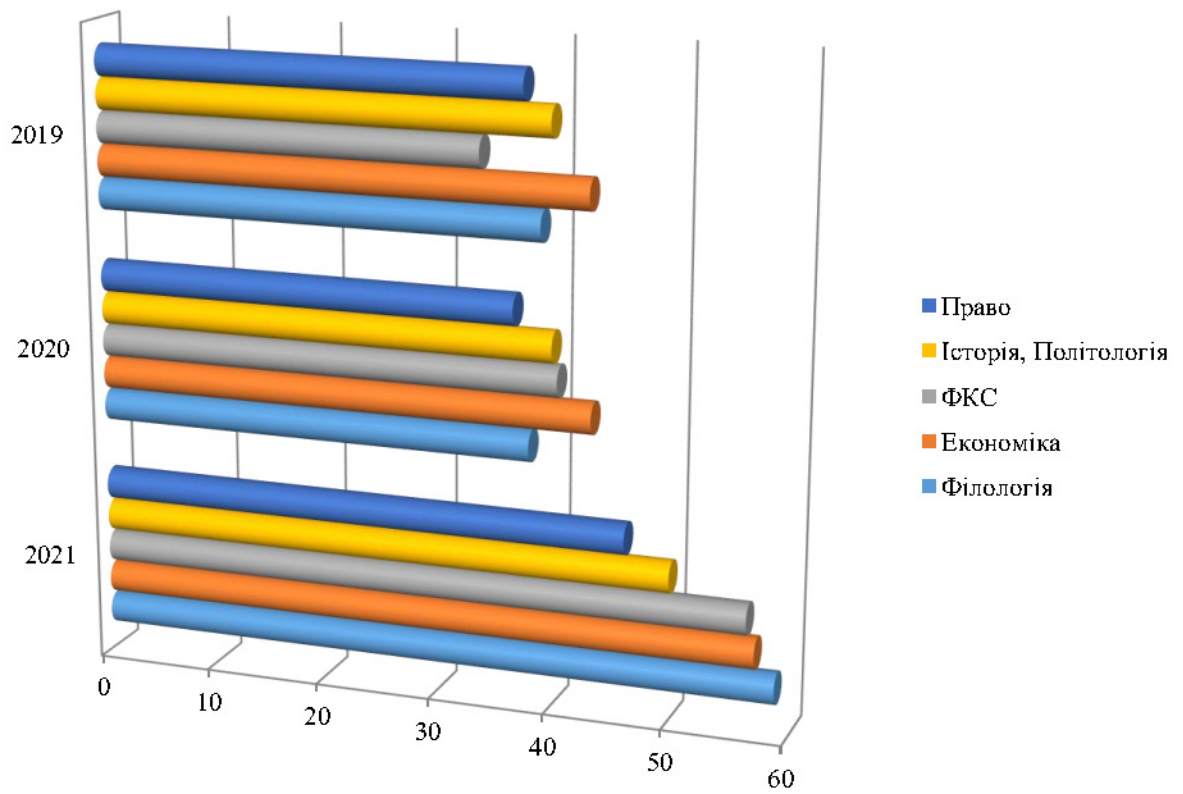
Проводиться робота з інтеграції «Вісника МДУ» до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus (Польща), та протягом 2017 року розпочато роботу з розміщення повних текстів у цій наукометричній базі з метою відстеження кількості цитувань. Угода з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України дозволила надавати інформацію про «Вісник МДУ» до реферативної бази даних «Україніка наукова», та створення бібліометричних профілів всіх серій «Вісника МДУ» дозволило приймати участь в Рейтингу наукових періодичних видань в системі «Бібліометрика української науки».

Серії «Вісника МДУ» представлені у міжнародних наукометричних баз даних Index Copernicus (Польща), відкритих міжнародних репозитаріях наукової інформації OCLC WorldCat, Соціонет, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Registry of Open Access Repositories (ROAR), The Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR), Research Papers in Economics (RePEc), каталозі періодичних видань Ulrich's Periodicals Directory.

**Табл.3.2. Результати оцінювання серій «Вісника МДУ»
в Index Copernicus за 2018-2020 рр.**

Рік	Філологія	Економіка	ФКС	Історія, Політологія	Право
2020	58,77	57,05	56,33	49,87	46,07
2019	37,91	43,16	40,29	39,82	36,53
2018	38,82	42,87	33,64	39,66	37,32

**Рис.3.4. Результати оцінювання серій «Вісника МДУ»
в Index Copernicus за 2019-2021 рр.**

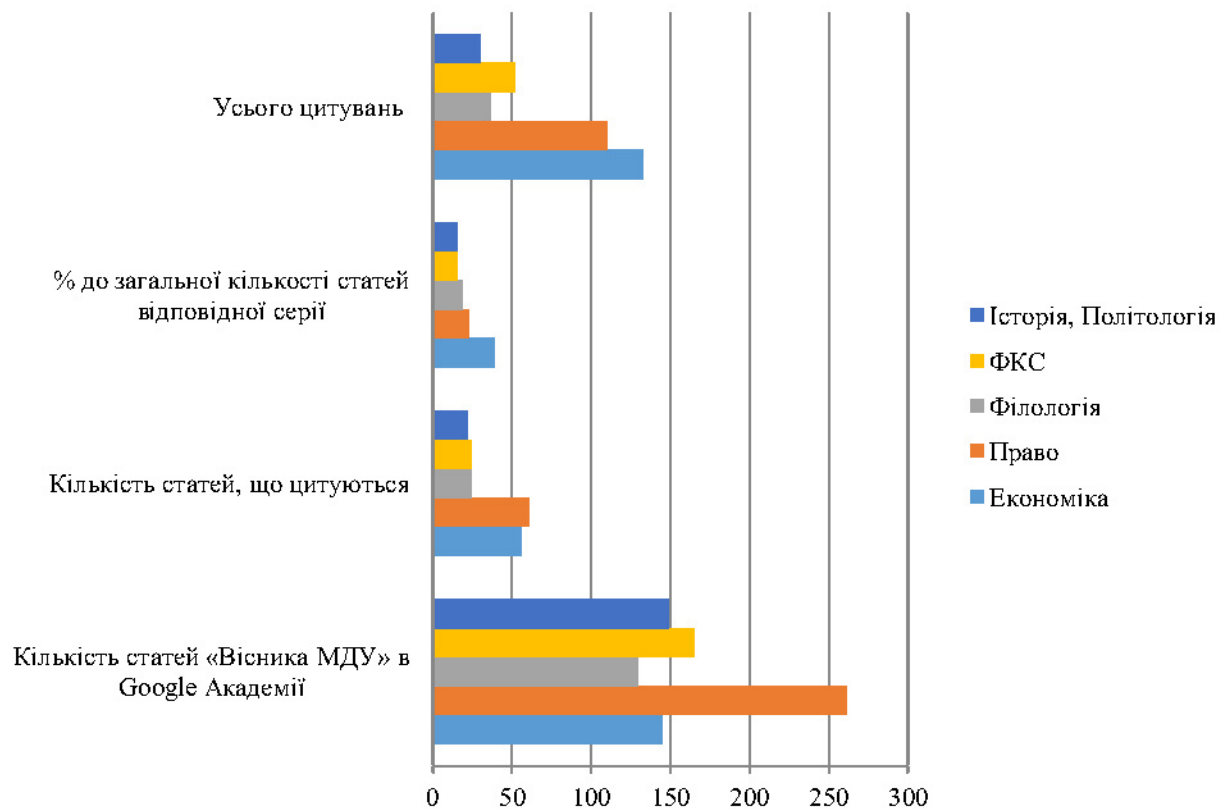

У таблиці надано порівняльні результати оцінювання серій «Вісника МДУ» в Index Copernicus за 2019-2021 рр. Усі серії показали стабільне щорічне зростання оцінки ICV. Як видно, в 2021 році індекс ICV всіх серій значно виріс в середньому на 14,07 показників. Максимальний стрибок показала серія «Філологія», яка збільшила показник ICV з 37,91 в 2020 р. до 58,77 в 2021 р. В 2019-2020 рр. значний розвиток спостерігаємо тільки у серії «ФКС»: у 2019 р. ICV складав 33,64, в 2020 р. – 40,29. За цими показниками можна відстежити динаміку розвитку кожної серії окремо і розробити рекомендації щодо подальшого вдосконалення редакційної політики «Вісника МДУ» відповідно до міжнародних стандартів.

**Табл. 3.3. Аналіз цитованості статей серій «Вісника МДУ»
в Google Академії за 2018-2022 р.**

Серії Вісника МДУ	Кількість статей «Вісника МДУ» в Google Академії	Кількість статей, що цитуються	% до загальної кількості статей відповідної серії	Усього цитувань
Економіка	145	56	39	133
Право	261	61	23	110
Філологія	129	24	19	36
ФКС	165	24	15	52
Історія, Політологія	149	22	15	30

Рис.3.5. Динаміка цитованості статей серії «Вісника МДУ» в Google Академії за 2018-2022 р.

У всіх серіях представлена достатньо велика кількість наукових праць викладачів МДУ. Треба зауважити, що в кожній серії вони складають

неоднакову частку від загальної кількості публікацій. Це пов'язано з нерівномірним наповненням випусків видання за серіями. Наприклад, в серії «Право» за цей час було опубліковано 261 статтю, тоді як в серії «Філологія» – лише 129 статей.

Важливою складовою електронних інформаційних ресурсів МДУ є інституційний репозитарій, в якому всі серії «Вісника МДУ» представлені в повному тексті. Інституційний репозитарій – це електронний архів для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, що проводяться в університеті. В репозитарії представлені розділи:

- Авторські колекції викладачів МДУ (монографії, навчальні посібники, наукові статті);
- «Вісник Маріупольського державного університету» у 5 серіях: «Філологія», «Історія. Політологія», «Економіка», «Право», «Філософія, культурологія, соціологія»;
- Матеріали конференцій, круглих столів МДУ;
- Навчально-методичні розробки кафедр університету;
- Видання наукової бібліотеки МДУ.

На відміну від наукометричних баз даних, інституційний депозитарій не надає інформацію про наукометричні показники. Він дає змогу відстежити так звані альтметрики.

Альтметрики – це велика група метрик, які умовно можна розділити на чотири великі блоки. Показники визначаються:

- на основі числа завантажень і переглядів публікацій;
- на основі числа цитувань публікацій (за винятком традиційних бібліометричних баз);
- на основі числа закладок;
- на основі числа обговорень, коментарів, рекомендацій.

З метою підвищення якості наукової комунікації та рейтингу університету бібліотекою проводиться робота з ведення, подальшого

наповнення та розвитку Електронного інституційного репозитарію Маріупольського державного університету (eIR MSU).

Таким чином, залучення до якомога більшого числа міжнародних он-лайн баз наукової періодики є пріоритетним напрямом розвитку і просування «Вісника Маріупольського державного університету».

Ми здійснили загальний наукометричний аналіз видань, що представляються НБ МДУ. Відповідно до теми дослідження проаналізуємо представленість матеріалів та динаміку публікацій з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у базах даних МДУ.

Підготовка спеціалістів за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» – код 029, в Маріупольському державному університеті відбувається за освітнім рівнем бакалавр (наказ Міністерства освіти і науки України від 19.12.2016 № 1565) та магістр (наказ Міністерства освіти і науки України від 19.12.2016 № 1565). Здобувши кваліфікацію, фахівець може працювати: організатором інформаційної діяльності, менеджером інформаційних систем, інспектором відділу кадрів, менеджером з підбору, забезпечення і використання персоналу, організатором діловодства, референтом, помічником керівника в установах різної форми власності, офіс-менеджером компанії інформаційно-аналітичного спрямування, відповідаючим за інформаційне обслуговування керівництва, персоналу компанії; спеціалістом у галузі науково-технічної інформації, архівної та бібліотечної справи, музеєзнавства, документознавства, керуючим справами виконавчого комітету, секретарем адміністративних органів, асоціацій, союзів, федерацій; викладачем ВНЗ. Світоглядні засади фахівця у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи формуються в процесі опанування таких дисциплін: історія України, історія сучасного світу, філософія, культурологія, педагогіка і психологія, соціологія, політологія, правознавство, теорія маркетингу інформаційних продуктів та послуг, економічна теорія, практикум з української мови, іноземна мова. Фахова підготовка забезпечується вивченням таких курсів: інформатика та

комп'ютерна техніка, документознавство, архівознавство, діловодство, документно-інформаційні комунікації, організація та управління базами даних, бібліотекознавство, методика документознавчих досліджень, документознавство, математичні основи інформаційної діяльності, менеджмент та маркетинг, друга іноземна мова за вибором студента.

Відповідно до програми підготовки за спеціальністю – формується науково-джерельна база для забезпечення ефективного та своєчасного освоєння майбутніх спеціалістів всіх зазначених галузей знань.

Використовуючи можливості ресурсу Web IPBIS, ми здійснили пошук публікацій за ключовими словами «інформаційна, бібліотечна та архівна справа». В результаті знайдено 234 публікації.

Табл.3.4. Кількісний аналіз публікацій з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у БД НБ МДУ

Ключове слово	Інформаційна справа	Бібліотечна справа	Архівна справа	Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
Кількість результатів, наданих системою	40	173	21	0

Рис.3.6. Кількісний аналіз публікацій з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у БД НБ МДУ

Знайдені статі в інформаційному ресурсі НБ МДУ, віднесені до наступних категорій:

- бібліотечна освіта;
- організація діяльності бібліотек;
- інформаційний менеджмент;
- інновації у сфері керування інформацією;
- історія бібліотечної справи;
- документознавство та діловодство.

Пошук у Google Scholar дав наступні результати: всього публікацій 5 400; 92 з них мають посилання на авторів Маріупольського державного університету. Найбільшу кількість публікацій зафіксовано у 2021 році.

Серед авторів публікацій:

- Матвієнко О.
- Медведєва В.
- Гордієнко Г.
- Палеха Ю.
- Соколов В.
- Слободяник М.
- Свердлик З.
- Коваль Т.

Також присутні публікації працівників НБ МДУ:

- Акульшина А.
- Шакула А.
- Натяма С.
- Ковтуненко Н.

Серед авторів публікацій виявлено викладачів кафедри інформаційної діяльності, що є випускаючою для спеціалістів з інформаційної бібліотечної та архівної справи МДУ:

- Батичко Г.
- Сабадаш Ю.

- Орехова С.
- Кригіна О.
- Петрова І.

Питання забезпечення спеціалістів необхідними потужними вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами, сприяння інтеграції наукових публікацій та збільшення рівня представництва університетської науки у міжнародному інформаційний просторі становить стратегічно важливий напрям діяльності бібліотеки. НБ МДУ виконує це завдання, активно розвиваючи та наповнюючи власні джерелами релевантної інформації.

Висновки до Розділу 2

Важливе значення у діяльності бібліотеки набуває впровадження бібліометричних сервісів, питання вимірювання в бібліотеці та вплив на оцінку і якість роботи навчального закладу та власне бібліотеки.

Якісні зміни, які на часі відбуваються у бібліотечно-інформаційному середовищі, характеризуються загальними тенденціями, пов'язаними з: широким розповсюдженням електронних ресурсів; впровадженням та розвитком нових інформаційних технологій, підвищенням вимог до послуг. Бібліотека швидкими кроками просувається до того, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, активно розвиває новий напрям діяльності, бере на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень вчених університету.

Науково-джерельна база спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» МДУ представлена публікаціями викладачів кафедри, провідних науковців галузей, співробітників НБ МДУ та студентів спеціальності, що активно публікуються у збірниках конференцій, круглих столів а також на сторінках фахових видань зі спеціальності.

РОЗДІЛ 3. БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

3.1.Бібліометричний аналіз наукових публікацій в науковому журналі «Вісник Книжкової палати»

Проаналізовано публікації з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у журналах «Вісник Книжкової палати», «Бібліотечний вісник», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Вісник Харківської державної академії культури» за 2017-2021 роки. У якості моніторингових індикаторів було обрано, зокрема, такі:

- науковий ступінь автора (доктор наук, кандидат наук, молодий спеціаліст);
- країна походження автора (Україна, Білорусь, Литва, інша країна);
- установа, в якій працює автор (НАКККіМ, КНУКіМ, ХДАК, ЛНУ ім. І.Франка, Книжкова палата України, НБУВ або інший);
- напрям дослідження [31].

У науковому журналі «Вісник Книжкової палати» коло авторів відзначається постійністю. Найбільша частка, за критерієм авторства, припадає на статті і повідомлення співробітників Книжкової палати України, а саме – М.І. Сенченка, С.В. Буряк, О.М. Устіннікової, О.В. Костюкевич.

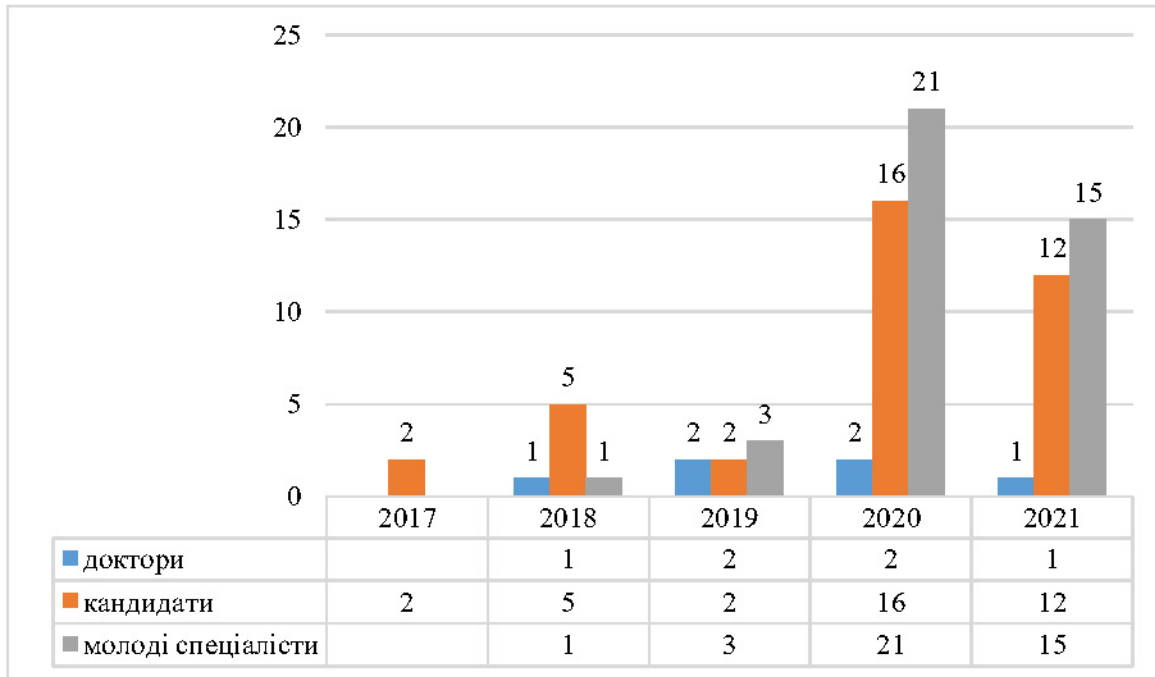

Рис. 3.1 Кількість авторів «Вісник Книжкової палати» за науковим ступенем

Серед авторів журналу переважають саме автори із кандидатським ступенем, втім, редакція щиро надає можливість друкуватись молодим науковцям (рис. 3.1). Авторами рубрики стали також провідні науковці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (надалі НБУВ), Харківської державної академії культури (надалі ХДАК), Рівненського державного гуманітарного університету (надалі РДГУ), Київського національного університету культури і мистецтв (надалі КНУКіМ), Львівського національного університету імені Івана Франка (надалі ЛНУ ім. І. Франка), Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (надалі НАКККіМ), Української академії друкарства (надалі УАД), інших установ, що активно займаються розробленням книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства як наукової спеціальності та навчальних дисциплін. Це створює сприятливі умови для розвитку наукових ідей, пошуку цікавих, оригінальних, варіативних рішень у межах дослідницької проблематики галузі, взаємозбагачення завдяки обміну досвідом представників різних

бібліотекознавчих шкіл, підтримує науковий діалог, розбудову новітніх парадигм бібліотекознавства та бібліографії, розвиток їх практичних напрямів.

Якісний аналіз тематики рубрики «Бібліотечна справа» дає підстави для висновку про сконцентрованість більшості авторів на вивченні теоретичних, термінологічних, методологічних питань, з'ясуванні місця і ролі бібліотекознавства у процесі наукового пізнання, системі міждисциплінарних зв'язків, висвітленням найголовніших концептуальних ідей і теорій про документ у вітчизняному і зарубіжному науковому дискурсі. Найбільшу увагу, у досліджуваній проміжок часу, автори приділили проблемам теорії та типології видавничої продукції. Серед найбільш популярних тем журналу можна відзначити: проблеми запровадження міжнародних здобутків бібліотечної справи у вітчизняну практику, форми і методи роботи з читачами, обслуговування різних категорій користувачів, методика бібліографування електронних публікацій, організація бібліографії у веб-середовищі (див. Рис. 3.2) [14].

Зокрема, проблеми теоретичного характеру найчастіше аналізувались В.О. Ільганаєвою. Найчастіше в них обговорювались такі питання, як термінологія, об'єкт, предмет, мета, завдання та основні напрями розвитку бібліотекознавства, його зв'язки із іншими галузями знань.

Меншою мірою в журналі представлені статті, присвячені історії, історіографії бібліотекознавства та його практиці (В.О. Ільганаєва, Т.І. Ківшар, В.В. Дерлеменко, А.А. Соляник, Л.Г. Петрова, Т.В. Новальська, В.М. Горвий, І.О. Давидова, Г.В. Шемаєва). В центрі уваги історичних дописів – основні етапи генезису дослідницьких об'єктів бібліотекознавства, конкретно-історичні умови еволюції змісту, форми бібліотеки, бібліотечного обслуговування [там само].

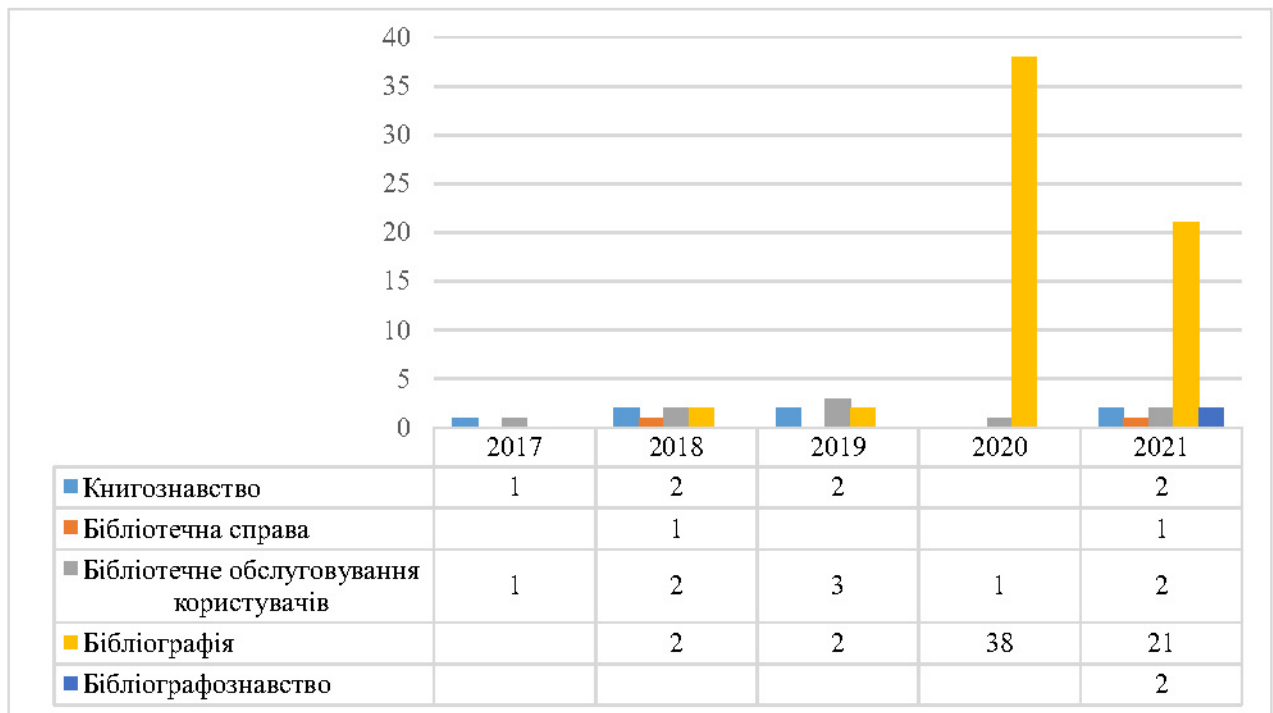

Рис. 3.2. Кількість публікацій в «Вісник Книжкової палати» за напрямом дослідження

Одним із беззаперечних досягнень редакційної колегії журналу можна вважати залучення фахівців різних країн до обговорення проблем бібліотекознавства, адже «Вісник Книжкової палати» можуть похизуватись чи не найширшою географією автури журналу. За добру ознаку, на погляд автора, можна вважати й позитивну динаміку залучення зарубіжних авторів.

Серед авторів журналу переважають представники УАД, втім, друкуються роботи й представників ХДАК, КНУКіМ та інших установ. Саме у «Віснику Книжкової палати» кількість публікацій представників науково-дослідних центрів є найвищою з-поміж усіх розглянутих нами видань.

«Вісник Книжкової палати» лишаються важливим суб'єктом наукової комунікації, що, агрегуючи різноманітний за формою і змістом пласт інформації, наповнюється розмаїттям ідей, теорій, концепцій, стає простором їх представлення й освоєння, конструктивним продовженням традицій, раціонально вмотивованим і логічно обґрунтованим започаткуванням новацій, що набувають особливого звучання, значення для дослідників бібліотекознавства, науки загалом.

Загалом, журнал має власну, цілісну концепцію, орієнтований на бібліотекаря-практика, у діяльності якого знаходить якісно нове освоєння інтеграція книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, споріднених і суміжних галузей знань, що є вельми привабливою перспективою для науки.

Журнал «Бібліотечний вісник» [19] більшою мірою орієнтований на висвітлення бібліотечно-бібліографічної проблематики, але трапляються тут і статті з інших споріднених напрямів науки про соціальні комунікації. В цілому, рубрикація журналу дуже невиразна: серед постійних рубрик можна виділити: «Загальні питання», «З історії бібліотечної справи в Україні», «Документні комунікації та інформаційні технології», «Книжкова та архівна спадщина України», «Загальні питання», «Огляди, рецензії», «Хроніка наукових подій».

Як можна побачити на рис. 3.3, більше уваги автори приділили проблемам організації бібліографії, кількість таких публікацій становить 67%.

З огляду на те, що близько 89% авторів видання є українськими вченими, можна зробити висновок, що орієнтовано воно на аудиторію вітчизняних фахівців. Втім, редакційна рада схвально ставиться до публікацій молодих вчених (рис. 3.4), кількість публікацій аспірантів та здобувачів наукового ступеня тут, у відсотковому відношенні доволі велика – 56%. Однак ця обставина, завдяки, передовсім, зусиллям редакторів, не впливає на якість представленого в виданні матеріалу. Активно друкуються у «Бібліотечному віснику» автори з різних вузів: лідерами є автори РДГУ – 33% та ХДАК – 22% з усієї кількості публікацій [10].

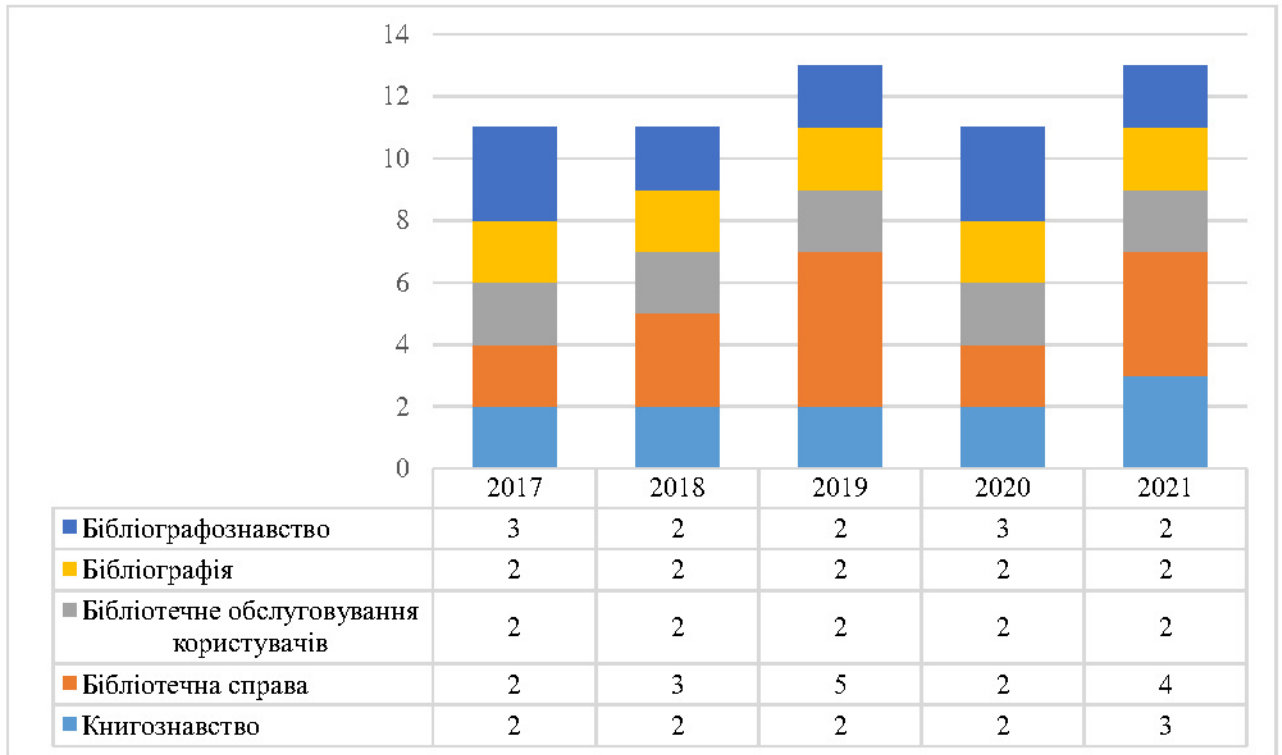

Рис. 3.3. Кількість публікацій у «Бібліотечному віснику» за напрямом дослідження

Якщо поглянути на сукупні дані по виданням двох, розглянутих нами установ, то можна зазначити, що переважають публікації молодих науковців: аспірантів та здобувачів наукового ступеня, майже рівний із попереднім відсоток складають публікації кандидатів наук, що є цілком зрозумілим з огляду як на те, що автори зазначених категорій традиційно відзначаються більшою продуктивністю, тим більше у жанрі наукової статті.

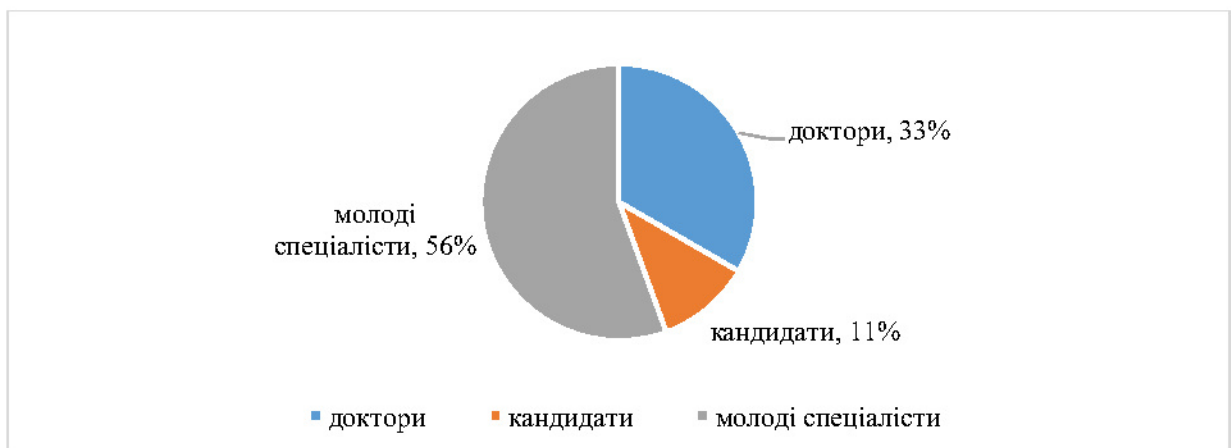

Рис. 3.4. Співвідношення авторів за науковим ступенем у «Бібліотечному віснику»

Приблизно однаковим є й відсоток публікацій представників навчальних закладів (42%), так і, власне авторів, що представляють науково-дослідні центри (58%).

Збільшення кількості публікацій представників НДЦ саме у цій групі видань цілком зрозуміле й не викликає запитань. Беззаперечним лідером тут є УАД (17,4%), дещо меншою є кількість публікацій представників РДГУ та ХДАК (див. Рис. 3.5).

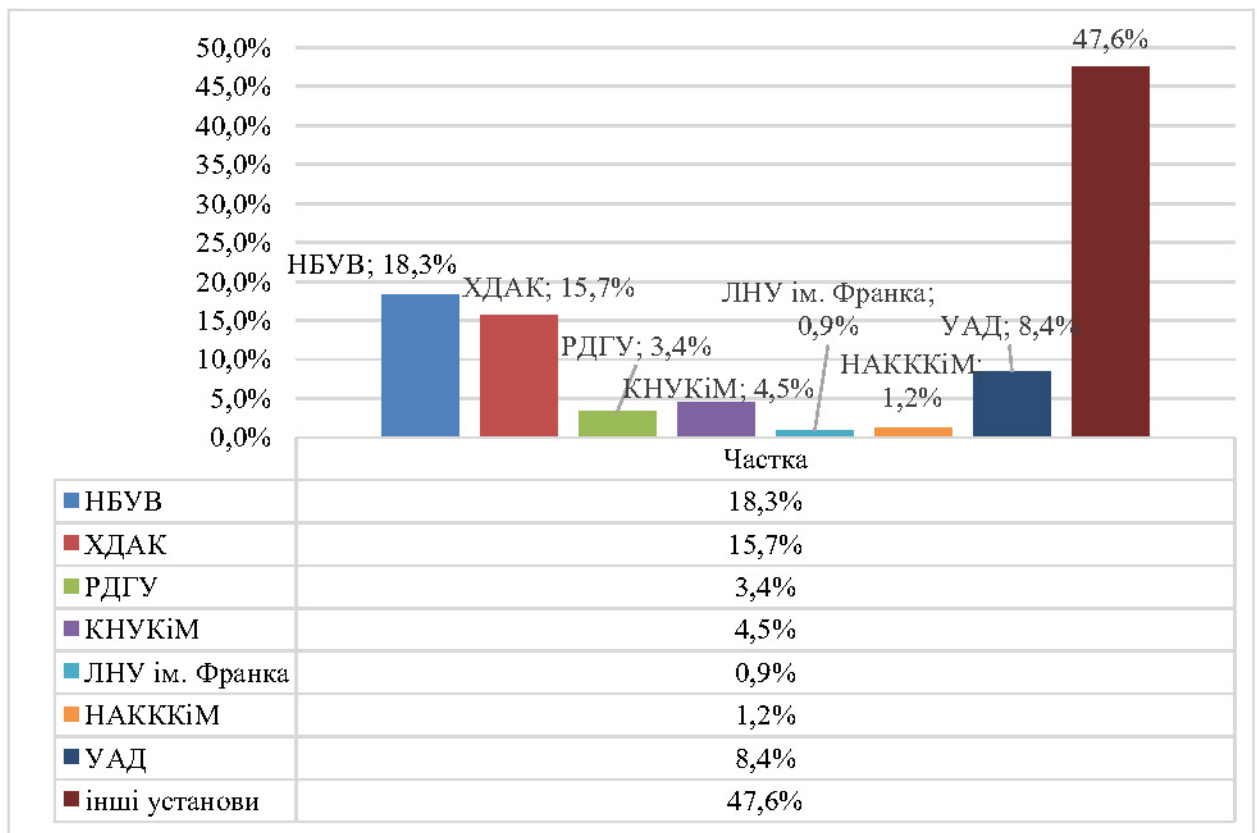

Рис. 3.5. Порівняння кількості публікацій представників різних вузів та установ у журналах НДЦ

Якщо простежити динаміку представлення матеріалів за їхньою тематикою, можна побачити, що останнім часом більшу увагу науковці стали приділяти проблематиці інформатизації бібліотечного обслуговування користувачів, однак ця тенденція не є стійкою й потребує подальшого відстеження [10].

Сталу тенденцію до поступового зростання демонструють публікації теорії та методології бібліотекознавства, переважають у цьому блоці роботи І.О. Давидової, В.О. Ільганаєвої.

Кількість публікацій з проблем бібліографознавства не зростає, що може свідчити про певну стагнацію цього напрямку, однак така ситуація виглядає дещо дивною, враховуючи, що проблематика організації бібліографії є традиційною темою для авторів «Вісника Книжкової палати».

Навпаки, зовсім природнім виглядає незначний інтерес представників НДЦ до питань викладання бібліотекознавства. Так кількість публікацій з цього напрямку складає 2,9%.

Проблематика практики бібліотечної справи, її історії, різновидів бібліотек займають постійне, проте не значне за обсягом публікацій місце серед загалу статей у журналах НДЦ. Навряд чи відсутність уваги фахових видань до академічної проблематики можна оцінити позитивно. Втім, ситуація має пояснення: серед авторів УАД, які домінують у цій групі, більшість орієнтована саме на практичну діяльність. Чи не єдиним автором, який демонструє стабільний інтерес до зазначеної проблематики є В.О. Ільганаєва.

3.2.Бібліометричний аналіз наукових публікацій у виданні «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»

Аналіз публікацій видання «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» дозволяє визначити основні його риси: проблемно-дискусійна форма подання наукових студій, переважання міжгалузевих досліджень, пропагування новітніх науково-технологічних підходів до провадження розробок, актуалізація наукових проблем у контексті фахової підготовки студентів, пріоритетність дисциплін документально-комунікаційного циклу, урахування інформаційного контексту, тезаурусна пов'язаність із іншими подібними виданнями – «Вісником Книжкової палати», «Бібліотечною планетою», «Вісником Харківської державної академії культури»,

«Науковими працями Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського» тощо [11].

Серед авторів журналу передусім учені НАКККіМ, КНУКіМ, ХДАК, УАД, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Рівненського державного гуманітарного університету, Московського державного університету культури і мистецтв, Російського державного гуманітарного університету та інших вітчизняних і зарубіжних освітніх закладів, провідних галузевих і академічних інституцій, що активно досліджують як документознавчу, так і бібліотекознавчу проблематику. З перших номерів, в журналі друкують статті зарубіжних авторів, вчених Литви, Російської Федерації, Німеччини, США.

Найбільш активно друкуються статті Я.О. Чепуренко, Г. М. Швецової-Водки, Г.І. Ковальчук та інших знаних фахівців у сфері книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства і споріднених, суміжних галузей знань.

Цілком обґрунтованою видається наявність у журналі спеціальних «бібліотечних» рубрики – «Бібліографознавство», «Бібліотекознавство та інформаційна діяльність». У середньому, кількість публікацій в обох рубриках становить близько 36% загальної кількості публікацій видання. Якісний аналіз тематики рубрик «Бібліографознавство», «Бібліотекознавство та інформаційна діяльність» дає підстави для висновку про сконцентрованість більшості дописувачів журналу на вивченні вузлових теоретичних питань, пов'язаних із апробацією теоретико-фундаментальних і теоретико-прикладних знахідок, досягнень, а також із вивченням зарубіжного і вітчизняного досвіду організації бібліотечної справи, методики та методології бібліотекознавства. Дослідження теоретичного характеру вказують на тяглість класичних проблем кожної науки – її мови, визначення об'єкта й предмета, змісту, окреслення основних напрямів і завдань, методології, прогнозування перспективи та чинників її розвитку тощо.

Відсоткова частка історичних і практичних праць – приблизно однакова. Якщо говорити про історичні праці з бібліотекознавства та споріднених і суміжних із ним галузях знань, то здебільшого це статті, що розкривають діяльність провідних академічних, галузевих наукових і освітніх установ, пов'язаних із провадженням фахових студій, історіографічним аналізом основних тенденцій розвитку наук документально-комунікаційного циклу, а також конкретні студії, які стосуються історії найважливіших, ключових питань – термінології, уніфікації, класифікації документів тощо. Можна зазначити, що журнал став ефективним засобом комунікації різних наукових вітчизняних і зарубіжних шкіл, майданчиком представлення різних думок, досягнення конкретних результатів, інформування про труднощі і творчі здобутки наук галузі «соціальні комунікації».

Стабільно високим є науковий рівень публікацій. Журнал має позитивну динаміку щодо кількості публікацій кандидатів наук (див. Рис. 3.6).

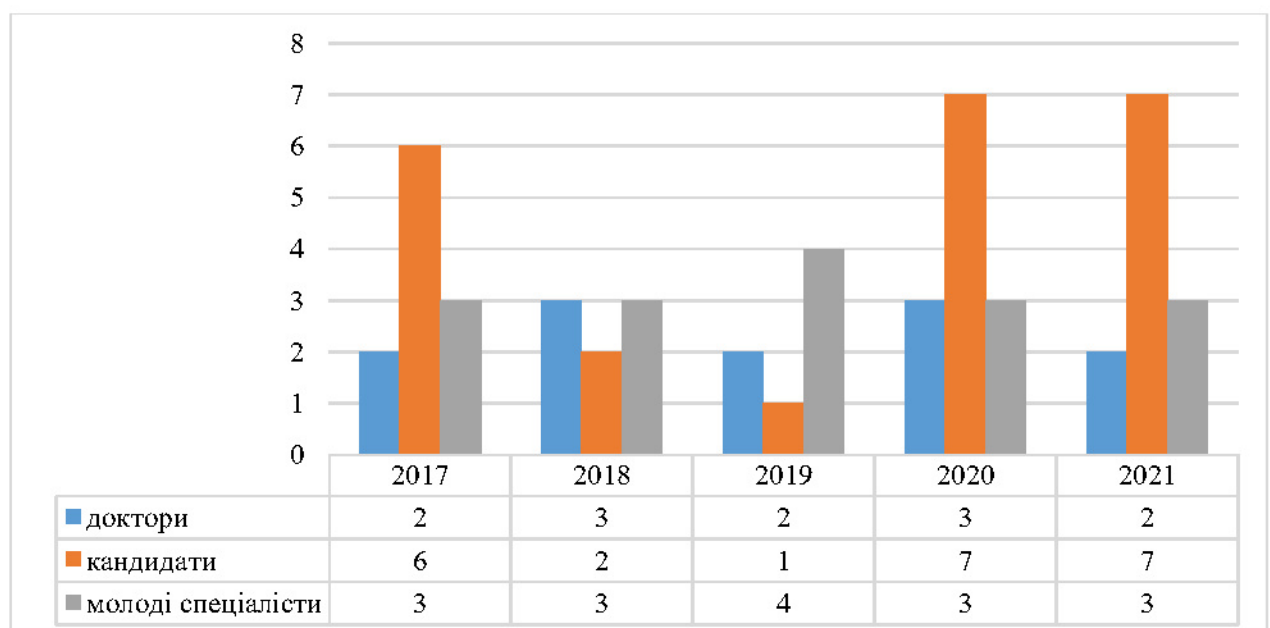

Рис. 3.6. Динаміка публікацій у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за науковим ступенем авторів

У той же час, кількість публікацій докторів наук та молодих спеціалістів залишається стабільно не великою. Публікації аспірантів традиційно розміщують у рубриці «Трибуна молодого дослідника». Передовсім, як можемо

побачити на рис. 3.7, перевагу редакція надає публікаціям авторів власного ВНЗ (на них приходить близько 35% усіх публікацій) між тим, на сторінках видання друкуються й представники інших наукових та навчальних установ: КНУКіМ – 16%, РДГУ – 12%, УАД – 6%, ЛНУ ім. І. Франка – 2%. Публікації представників харківської наукової школи бібліотекознавства у вказаний період були відсутні у журналі [11].

Також, можна помітити поступове збільшення абсолютних та відсоткових показників кількості публікацій науковців НАКККіМ (постійним автором тут є М.В. Апшай) у журналі – щорічний приріст таких публікацій складає майже 4 %. Кількість публікацій представників РДГУ (серед постійних авторів відзначимо Г. М. Швецову-Водку) майже не змінювалась. Співвідношення кількості публікацій представників НДЦ та представників вузів у журналі завжди було на користь останніх. Велика різниця у відсотковому співставленні 78% до 22% дозволяє побачити у виданні, передовсім, трибуну для фахівця-викладача вузу. Хоча відносні показники по публікаціях авторів з НДЦ не на стільки промовисті, втім і тут зберігається поступове зростання.

Широким є й охоплення авторів «Бібліотекознавства. Документознавства. Інформології» за географічною ознакою. За досліджуваний період близько 6% публікацій надруковано авторами з Росії, майже 8% – з Білорусі, одна публікація литовського автора. Переважною більшістю авторів, тим не менш, є українські фахівці, на яких припадає 84% від загальної кількості усіх публікацій.

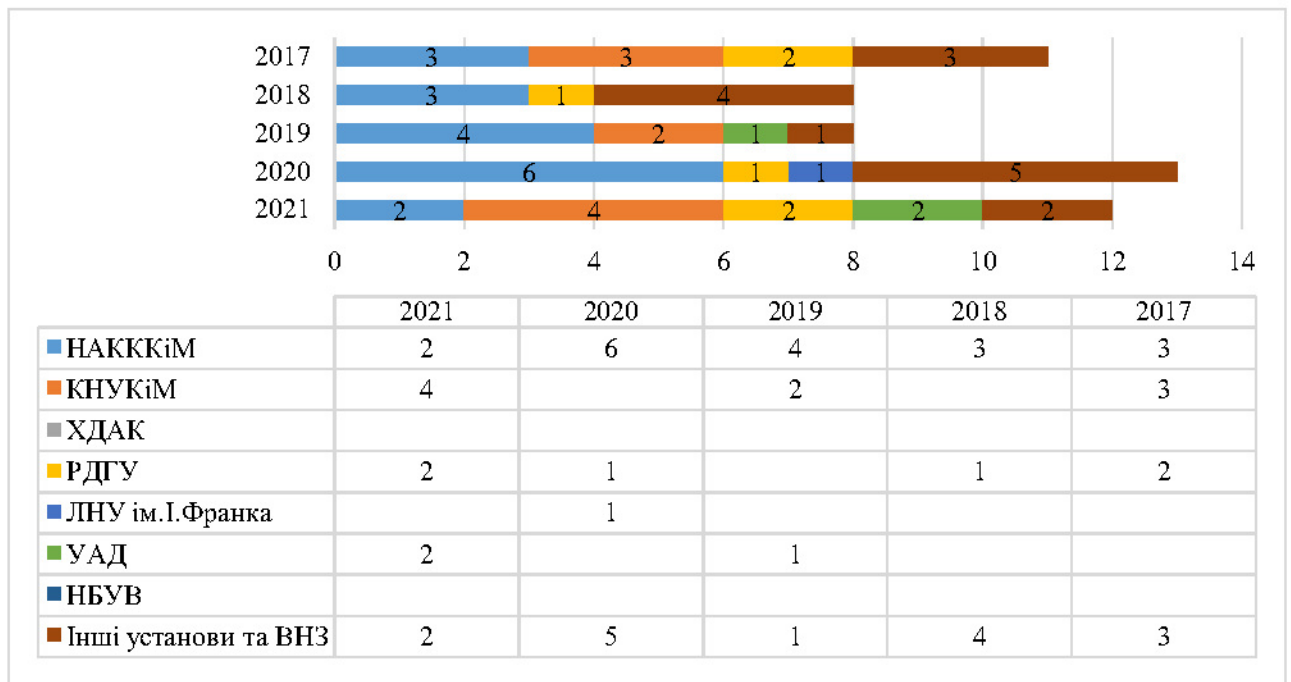

Рис. 3.7. Кількісні показники публікацій представників різних установ у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»

«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» зарекомендував себе як серйозне фахове видання, яке намагається охопити усі сторони розвитку сучасного українського книгознавства та бібліотекознавства (рис. 3.8). А отже, тематичне представлення публікацій тут є традиційно широким, від студій з тематичного наповнення бібліотекознавчих дослідженнях в Україні (М.В. Алпшай) та актуальних питань розвитку бібліотечних фондів (Н.Е. Кунанець, К.В. Лобузін, Г.І. Пристай) до обговорення питань бібліотекознавчої термінології (В.О. Ільганаєва, Г. М. Швецова-Водка,) та історії науки про бібліотеки (В. В. Карпов), інформатизації бібліотек (О. О. Сербін, В.І. Бондаренко).

Незважаючи на вже зазначене нами прагнення редакційної колегії журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» до універсальності, охоплення якомога більшої кількості тем та предметів, інформаційний моніторинг дозволяє виявити певні тренди у тематиці друкованих публікацій. Виходячи із бібліометричних даних, можна стверджувати наявність підвищеного інтересу до проблематики історії та

теорії бібліотечної справи в цілому, дослідження глобальних проблем розвитку дисципліни (35% від усієї кількості публікацій), а також проблематики бібліотечного обслуговування користувачів, практичної організації автоматизації та інформатизації діяльності бібліотек тощо (кількість таких публікацій складає майже 30%). Дещо нижчим є показник кількості статей, що присвячені популяризації літератури та бібліотечної продукції (23,5%). Привертає увагу відносно мала кількість публікацій з проблем організації бібліографічної діяльності та методики бібліографування (близько 6% публікацій кожна).

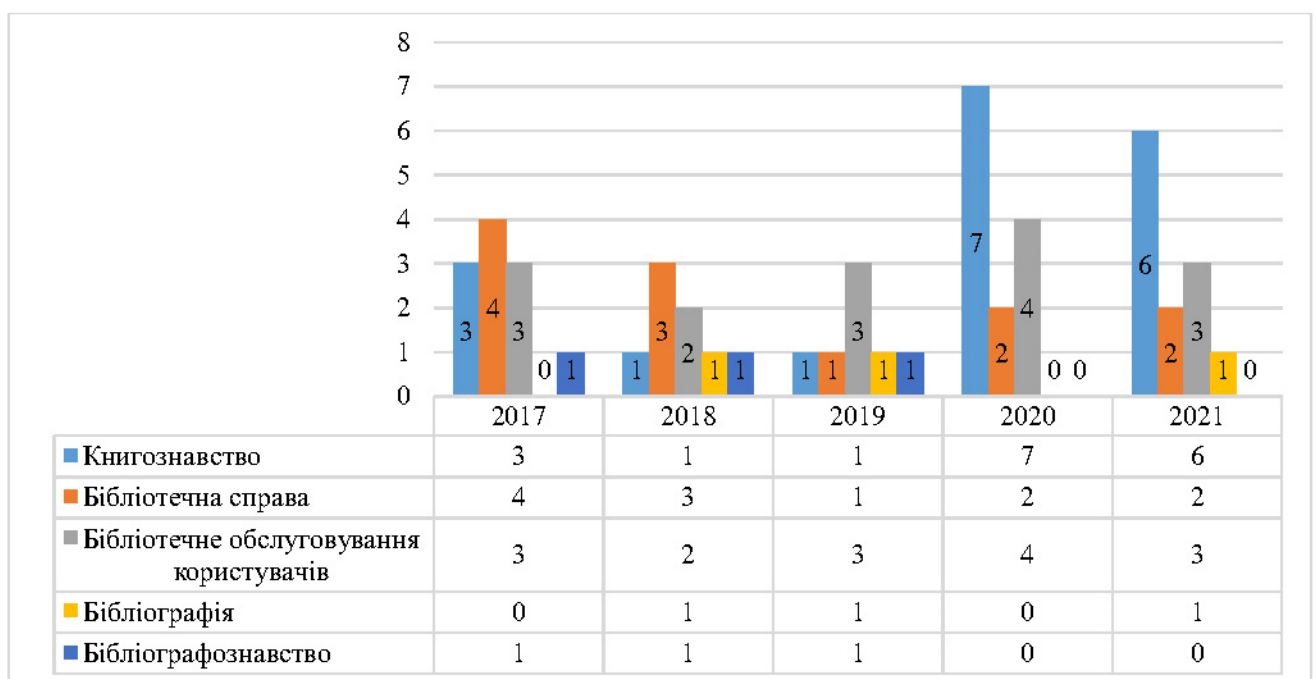

Рис. 3.2.8 Кількісні показники публікацій за тематикою у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»

Загалом, «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» є одним з найсерйозніших та найбільш академічних видань, з тих що входять до переліку фахових для галузі «Соціальні комунікації» і містять значну кількість публікацій з проблем бібліотечної справи та бібліографознавства. Видання вирізняє намагання поєднати на шпальтах публікації як теоретичного, так і практичного спрямування. Не дивно, що авторитет видання стабільно високий, як і фахова якість публікацій.

3.3. Бібліометричний аналіз наукових публікацій у журналі «Вісник Харківської державної академії культури»

Склад редакційної колегії журналу «Вісник Харківської державної академії культури», до якої увійшли відомі в Україні і закордоном фахівці у галузі бібліотекознавства: Н. М. Кушнарєнко, В. О. Ільганаєва, Л. Я. Філіпова, Л. А. Дубровіна мали забезпечити високий професійний рівень публікацій. Зміст видання відображається в реферативній базі даних «Україніка наукова». Склад основних рубрик журналу, з моменту його заснування залишається майже незмінним, а їхні назви відбивають основні напрямки досліджень, представлених у збірнику: «Теорія та історія культури», «Бібліотекознавство. Книгознавство. Інформатика», «Педагогіка». В середньому, відсоткова частка публікацій у рубриці «Бібліотекознавство. Книгознавство. Інформатика» становить 55% від усіх публікацій у збірниках, що дозволяє вважати цей напрям пріоритетним для редакції [15].

Редакція журналу надає більшу перевагу висвітленню актуальних проблем розвитку вітчизняних та зарубіжних бібліотек, питанням бібліотечного обслуговування, бібліотечних послуг, обговоренню аспектів теорії соціальних комунікацій.

Серед авторів видання переважають кандидати наук (43%), трохи меншу частку складають молоді спеціалісти (38%). Традиційно низький відсоток публікацій наукових статей належить докторам наук, у «Віснику Харківської державної академії культури» за 2017-2021 рр. він складає лише 19% (рис. 3.9). Непевними є й тенденції залучення кандидатів наук до участі у виданні, частка публікацій авторів цієї категорії змінюється останніми роками не дозволяючи побачити у цій зміні якийсь тренд. Натомість, кількість публікацій докторів наук та молодих спеціалістів, демонструє незначну тенденцію до зростання.

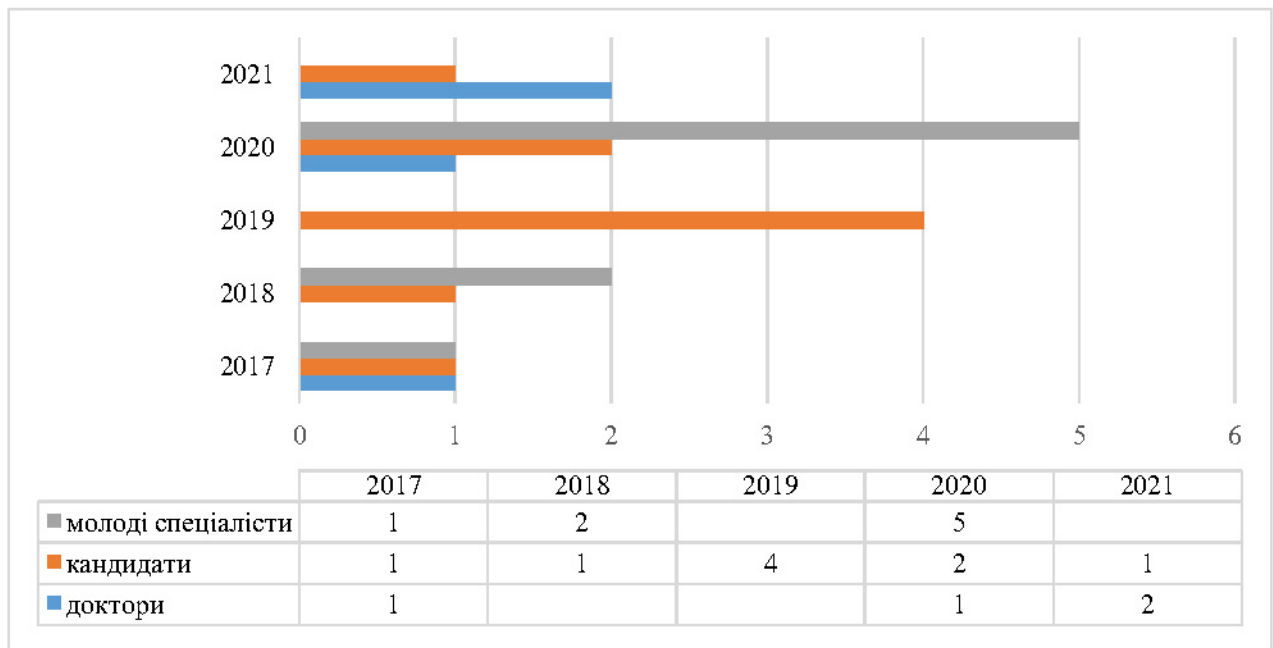

Рис. 3.9 Показники кількості публікацій у «Віснику Харківської державної академії культури» за науковим ступенем авторів

Показовою особливістю публікацій у «Віснику ХДАК» є низький відсоток представлення науковців з інших країн, за досліджуваний період надруковано лише одну статтю (О.Ю. Самарін). Тенденція до певної ізоляції проглядається й при зверненні до даних про публікації авторів з різних навчальних закладів та НДЦ. Протягом 2017-2021 рр. 67% усіх публікацій з книгознавчої тематики належало авторам з Харківської державної академії культури. Зазначені особливості варті окремого зауваження та подальшого вивчення, оскільки можуть слугувати ознакою небажання харківських науковців долучатись до широкого професійного діалогу, який сприяє як розвитку науки, так і фаховій підготовці спеціалістів. Студент, аспірант, звертаючись до публікацій збірника не має змоги ознайомитись із досягненнями вчених інших вузів, наукових інституцій, долучитись до бурхливих дискусій та обговорення нагальних проблем дисципліни, наявність яких демонструють публікації, наприклад, у журналі «БДІ». Важко не помітити й цілковиту відсутність у збірнику публікацій вчених, представників НДЦ, що може бути обумовлене, з одного боку, вже зазначеною нами

тенденцією до відокремлення, а з іншого,- специфікою домінуючих напрямів у публікаціях постійних авторів збірника [15].

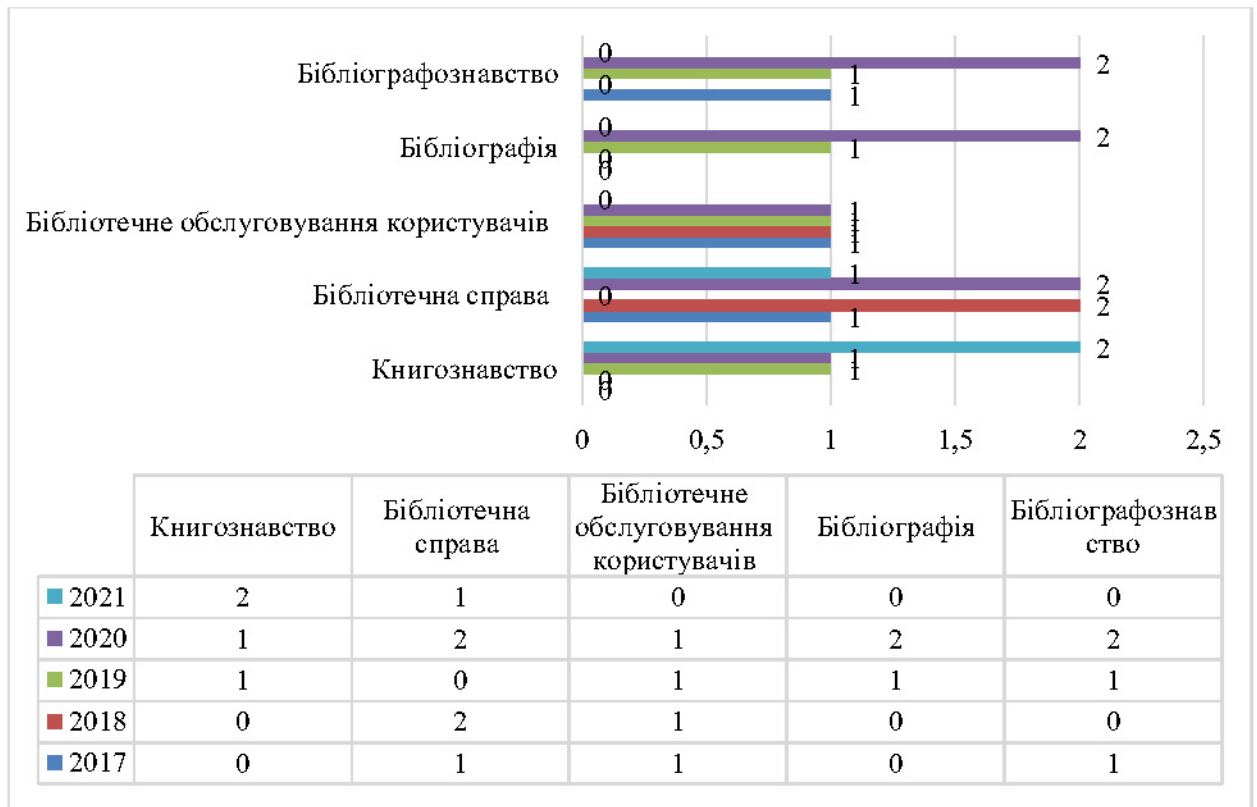

Рис. 3.10 Кількість публікацій у «Віснику ХДАК» за напрямками дослідження
За досліджуваний період у «Віснику Харківської державної академії культури» надруковано статті з книгознавчої проблематики (рис. 3.10).

Отже, очікуваним є домінування публікацій з проблем бібліотечної справи, автоматизації та інформатизації діяльності бібліотек, адже зазначена проблематика превалює в дослідженнях одного з провідних фахівців цього ВНЗ – В.О. Ільганаєвої. Кількість таких публікацій поступово зростає. Децю меншою є частка статей з форм та методів роботи з читачами, різних аспектів популяризації документів, викладання книгознавства у вищій школі, – частка публікацій кожної із зазначених груп складає приблизно 20%.

Кількісний розподіл публікацій у фахових виданнях за обраними для аналізу аспектами досліджень в межах наукової спеціальності 029 є симптоматичний та пов'язується з проблематикою дисертаційних досліджень науковців у період 2017-2021 років.

У 2017 році захистили дисертації серед представників харківської наукової школи захистились Колесникова Т. О., Лесюк О. В., які представили публікації з проблем галузевої бібліотечної справи у «Віснику ХДАК». Плідним 2017 рік виявився для представників НБУВ С.А. Патрикей, М.В. Петрової, О.С. Плитус, О.С. Рабчун, що обумовило зростання кількості публікацій у журналі «Бібліотечний вісник» за напрямками історії бібліотечної справи, обслуговування користувачів у електронному середовищі, розвитку бібліографії у регіонах України.

Зростання публікацій у 2018 році корелюється зі зростанням кількості захищених дисертацій у спеціалізованих радах КНУКіМ (С.І. Барабаш, О.В. Бобришева, В.Є. Сошинська), НБУВ (В.І. Бондаренко, Ж.С. Вертій, Л.В. Гарбар, Л.А. Литвинова, Л. О. Матвійчук, Л.В. Присяжна, Л.А. Чуприна, С.В. Дригайло), ХДАК (Н.О. Стрілець). Більшість публікацій означених дослідників пов'язані з проблемами електронного зберігання бібліографічних даних, інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, професіоналізації кадрів у галузі бібліотечної справи та представлені у виданнях «Бібліотечний вісник», «Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Інформологія».

Суспільно-політичні події 2019 року пояснюють різке зменшення публікаційної та наукової активності вітчизняних науковців. Так, за рік захищено 2 дисертації представників харківської наукової школи (С.А. Назаровець, В.В. Каїді) та від київської школи – В.І. Попика. Теми публікацій у фахових виданнях пов'язуються з тематикою дисертаційних робіт – біографічна бібліографія, інфометричний моніторинг веб-публікацій бібліотечних фахівців та питання комплектування фондів бібліотек.

У 2020 році за результатами публікаційної активності та за кількістю захищених дисертацій наукова спеціальність повернулась до показників 2012 року. Відбулись захисти у Харкові (Л.В. Глазунова, Т.П. Ткаченко, А.Л. Мураховський) та у спецраді НБУВ (І.В. Олексів, К.С. Мацелюх, Т.Л. Бірюкова, Н.Т. Стронська, К.С. Мацелюх). В цей рік відродилось

зацікавлення до історії книгознавства, продовжуються студіювання сучасних аспектів інформатизації бібліотек та оцифрування бібліографії.

Певний дисонанс між кількістю публікацій та захищених дисертацій спостерігається у 2021 році. Незважаючи на зростання кількості публікацій зменшується результативність роботи спецрад за науковою спеціальністю 029. Захисти дисертацій відбулись у ХДАК (А.Л. Кухаренко) та у НБУВ (Н.В. Веретеннікова, О.Б. Малиновський, В.О. Мудроха, А.В. Ржеуський). Історичні дослідження знов втрачають свої позиції за кількісними показниками, а студіювання проблем інформатизації бібліотечної справи та обслуговування користувачів бібліотек продовжують переважати в документному потоці наукової комунікації за спеціальністю 029.

Висновки до Розділу 3

Як можна побачити, фахові видання науково-дослідних центрів з бібліотекознавства є важливою складовою процесу наукової комунікації.

Відмінність одного видання від іншого важко залишити поза увагою, між тим, така розбіжність у пріоритетах у тематиці публікацій, складі постійних авторів дозволяє більш широко та різнопланово представити сучасне бібліотекознавство, продемонструвати різні вектори наукових пошуків сучасних науковців. В цілому ж, відмінності видань, до певної міри урівноважують одне одного.

Отже, проведений аналіз дозволив пояснити причини зміни динаміки та змісту публікацій у фахових виданнях за науковою спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Сьогодні в загальному документному потоці домінує проблематика пов'язана з історією книги та питання використання сучасних інформаційних технологій бібліотечній справі та обслуговуванні читачів.

ВИСНОВКИ

Наукометричні дослідження та бібліометричні технології – важливий пріоритетний напрям діяльності бібліотеки ВНЗ. Саме бібліотека повинна освоїти функції навігації в світових наукометричних системах, взяти на себе методичне забезпечення робіт з представлення в них доробку ВНЗ, підвищення його видимості в системі наукових комунікацій, а також підготовку для ректорату інформаційно-аналітичних матеріалів бібліометричного спрямування.

Концепція діяльності бібліотеки ВНЗ вбачається у напрямі інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, Web of Science, Google Scholar та ін.), сприяння впровадженню наукових періодичних видань до міжнародних баз даних тощо. Бібліотека, надаючи інформаційну підтримку навчальній, науковій та виховній діяльності, прагне бути активним партнером на всіх стадіях життєвого циклу наукових досліджень вчених університету, сприяє підвищенню рейтингу вищого навчального закладу, трансформації бібліотеки з елемента дослідницької інфраструктури в учасника науково-освітньої роботи, підвищенню її статусу в університеті.

Виконуючи поставлену мету та завдання, ми: охарактеризували історію досліджень наукометрії в Україні та світі а також нормативно-правові акти, що забезпечують проведення науко метричних досліджень в Україні; визначили поняття наукометрії та споріднених методологій пошукових досліджень, описали особливості проведення науко метричного дослідження та науко метричні бази даних; проаналізували діяльність НБ МДУ з наповнення фаховими публікаціями власних видань та баз даних; здійснили аналіз динаміки публікацій з інформаційної, бібліотечної та архівної справи у власних базах даних НБ МДУ.

Наукова бібліотека (НБ) МДУ є інформаційним, науковим, освітнім та культурно-просвітницьким структурним підрозділом МДУ, діяльність якого спрямована на документальне й інформаційне забезпечення навчально-виховного та наукового процесів університету. Власні електронні інформаційні ресурси бібліотеки створюються на основі інформаційно-бібліотечної програми ІРБІС-64 та складаються з Електронного каталогу, повнотекстової баз даних «Електронна бібліотека НБ МДУ», бібліографічних баз даних «Електронна картотека статей», «Праці викладачів МДУ», «МДУ у засобах масової інформації» та ін. Важливою складовою електронних інформаційних ресурсів МДУ є інституційний репозитарій, в якому представлено всі серії власного видання «Вісника МДУ» у повному тексті. Нами проаналізовано систему ІРБІС та Google Scholar щодо наповненості матеріалами з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Виявлено, що база ІРБІС потребує інтеграції з Google Scholar, адже праці власних співробітників зі спеціальності там не виявлені. База ІРБАС також поступається у кількісному складі публікацій. Щодо хронологічного аналізу, то у Google Scholar виявлено найбільше публікацій у період 2021-2022 років. У базі ІРБАС проте наявна більш розширена тематична спрямованість публікацій, які представлені у період з 2010 по 2022 роки.

Серед вільнодоступних систем наукометричної спрямованості, насамперед, слід відзначити Google Scholar. Системою Google Scholar охоплено практично всі українські наукові часописи, представлені в мережі Інтернет.

Проведене наукометричне дослідження за допомогою платформи Google Scholar дозволило кількісно охарактеризувати та змоделювати документи потоки за певними тематичними напрямками у фахових виданнях бібліотекознавчого спрямування.

Так, за результатами наукометричного моніторингу кількість публікацій, предметом яких є різні аспекти та тематичні напрямки розвитку книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства, не є стійкою. У

2017-2018 роках спостерігається зріст кількості публікацій у всіх фахових виданнях, але на жаль ця тенденція не збереглася на наступні роки. Опрацьований масив публікацій, дозволяє виділити журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» у якому тематичне представлення публікацій зберігається традиційно широким та намагається охопити усі сторони розвитку бібліотекознавства. У інших фахових виданнях відзначається деяка розбіжність у пріоритетах за тематикою публікацій, але це дозволяє більш широко та різнопланово представити сучасне бібліотекознавство. Як показало дослідження фахові українські видання з бібліотекознавства є важливою складовою процесу наукової комунікації.

Варто зазначити, що фахова періодика добре відбиває стан розвитку сучасного книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства, дозволяє швидко ознайомлюватись із найактуальнішими науковими дискусіями, відстежувати етапи розробки тих чи інших академічних проблем, створює основу для отримання ситуативного знання про основні досягнення у різних напрямках бібліотекознавства. Можна сміливо стверджувати, що українська наукова періодика має потенціал росту та інтеграції в міжнародний науковий простір.

Українським науковцям пропонується завоювати світове визнання на основі рейтингу за кількісними показниками у світовій інформаційній безодні.

Звертаючись до всього вищезазначеного можна ствердити, що результати наукометричних досліджень можна розглядати як інформаційну базу для прийняття відповідними державними структурами України управлінських рішень щодо оптимізації кількісного та галузевого складу наукової періодики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасенко О. М. Система книгорозповсюдження в Україні в умовах інтеграції соціокомунікаційного простору : автореф. дис ... канд. наук з соціальних комунікацій: 27.00.03 / Олена Миколаївна Афанасенко. – Х. : ХДАК, 2009 . – 20 с.
2. Барабаш С. І. Зв'язки з громадськістю в системі соціально-комунікаційної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу : автореф. дис ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.03 / Світлана Іванівна Барабаш. – К.: КНУКіМ, 2013 . – 19 с.
3. Бездрабко В.В. «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» як періодичне фахове видання з документознавства / В.В. Бездрабко // Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. десятої всеукр. наук.–теорет. конф., 31 жовт. – 1 листоп. 2008 р., Львівська нац. наук. бібліотека України ім. В. Стефаника. – Львів, 2008. – С. 577–588.
4. Бездрабко В.В. «Соціальні комунікації»: чи прийнятне пропонуване? / В.В. Бездрабко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Літературознавство. – 2010. – № 21. – С. 70–75.
5. Бережняк О. Бібліометрія як метод аналізу стану книговидання [Електронний ресурс] / Олена Бережняк // Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: матер. міжнар. конф. 08 жовт. 2013. – Режим доступу: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/230>
6. Бернал Д. Д. Наука в истории общества / Д.Д. Бернал. – М.: Изд. инност. лит, 1956. – 724с.

7. Бессараб А.О. Функції фахового видання у сфері наукової комунікації / А.О. Бессараб // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. – 2010. – № 3. – С. 100–106.
8. Бібліосвіт [Електрон. аналог] : інформ. вісн. / ДЗ «Держ. б-ка України для юнацтва» ; редкол.: Г. Саприкін та ін. – Режим доступу: http://www.4uth.gov.ua/library_science/bibliosvit/index.htm.
9. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія [Електронний ресурс] : наук. журн. / Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/bdil/.
10. Бібліотечний вісник [Електрон. аналог] : наук.-теорет. та практ. журн. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bib_Visnyk/texts.html
11. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія [Електронний ресурс] : наук. журн. / Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/bdil/.
12. Бібліотечний вісник [Електрон. аналог] : наук.-теорет. та практ. журн. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bib_Visnyk/texts.html
13. Борухович В. Г. В мире античных свитков. / В. Г. Борухович. – Саратов: Изд-во Саратов. Ун-та, 1976.
14. Вісник Книжкової палати [Електрон. аналог] : наук.-практ. журн. / Держ. наук. установа «Книжк. палата України ім. І. Федорова». – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkp/texts.html.
15. Вісник Харківської державної академії культури [Електрон. аналог]: зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VKhdak/.
16. Воверене О. Библиометрия – структурная часть методологии информатики / О. Воверене // Научно-техническая информация Сер.1. – 1985. – № 7. – С. 1-5.

17. Галявиева М. С. Библиометрия – новое направление работы библиотек университетов Европы / М. С. Галявиева // Библиосфера. – 2012. – № 5. – С.71–78.
18. Гордукалова Г.Ф. Анализ информации: методы, технологии, организация / Г.Ф. Гордукалова. – СПб.: Профессия, 2009. – 508 с.
19. Гордукалова Г. Ф. Библиометрия, наукометрия и вебометрия – от числа строк в работах Аристотеля / Г. Ф. Гордукалова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/bibliometriya-naukometriya-i-vebometriya-ot-chisla-strok-v-rabotah-aristotelya>
20. Демченко О. Українська наука: чорна дірка в потоках інформації [Електронний ресурс] / О. Демченко // Дзеркало тижня. Україна. – 2005. Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/ukrayinska_nauka_chorna_dirka_v_potokah_inf_matsiyi.html.
21. Колесникова Т. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Тетяна Колесникова // Вища школа. – 2014. – № 4 (118). – С. 7–26.
22. Колесникова Т. О. Університетська наука: бібліометричні дослідження [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова, О. В. Матвеева // Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 вересня 2015 р., Львів. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015.
23. Колесникова Т. О. Цифрові сервіси бібліотек ВНЗ із забезпечення розвитку науки / Т. О. Колесникова // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., Ів.-Франківськ, 16-19 червня 2015 р. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. – С. 147–160.
24. Копанєва В. О. Питання розвитку бібліометрії та наукометрії в Україні / В. О. Копанєва // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21-23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського,

- Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів-членів МААН. – К., 2014. – С. 394-396.
25. Кухарчук Є. Світові наукометричні системи / Є Кухарчук // Бібліотечний вісник. – 2014. – №5. – С. 7-11.
 26. Ланде Д. В. Основы интеграции информационных потоков / Д.В. Ланде. – К. : Інженіринг, 2006. – 240 с.
 27. Наукометрія // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — 5-те вид. — К. ; Ірпінь : Перун, 2005
 28. Налимов В.В. Наукометрия. Изучение развития науки как информационного процесса / В. В. Налимов, З. М. Мульченко. – М.: Наука, 1969. – 192 с.
 29. Політова О. А. Показчик «Бібліотекознавство України (1991-2008)» / О. А. Політова // Бібліотечна планета. – 2010. – № 3. – С. 38-39.
 30. Притуляк М. М. Документально-інформаційне забезпечення бібліотечної галузі в Україні/ М.М.Притуляк// Дебют : збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки 2023 / За заг. ред. к. політ. н., проф. Трофименка М. В., д. е. н., проф. О.В. Булатової. Київ, 2023. – С. 74 – 77.
 31. Путівник у прикладну наукометрію: навч. посіб. / Н . М. Рідей [та ін.]; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування. - Херсон: Олді-плюс, 2014. - 344 с.
 32. Редькина Н. С. Библиометрия: история и современность / Н. С. Редькина // Молодые в библиотечном деле. – 2003. – № 2. – С. 76–86.
 33. Редькина Н. С. Модель многоуровневого изучения результативности научных исследований. / Н. С. Редькина. – Новосибирск : ГПНТБ СО РАН, 2006.

34. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О.Сербін, Т. Ярошенко // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 8. – С. 12–15
35. Смага О. Модель аналітичної системи інформаційно-комп'ютерного моніторингу управлінських документопотоків в освітній галузі / О. Смага // Вісн. Книжк. палати. – 2011. – № 3. – С. 42–45.
36. Соляник А. А. Документні потоки та масиви : навч. посіб. для вищ. навч. закладів культури і мистец. / А. А. Соляник. – Х., 2000. – 112 с.
37. Симоненко Т. Наукова декларація – вимога часу / Т. Симоненко // Вісн. Кн. палати. – 2017. – №1. – С.26–28
38. Столяров Ю. Н. Документный ресурс: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Ю. Н. Столяров. – М.: Либерей-Библинформ, 2009. – 224 с.
39. Українське документознавство (1991–2011): науково-допоміжний бібліографічний покажчик / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України; уклад.: М. С. Слободяник, О. А. Політова; наук. ред. та авт. вступ. ст. М. С. Слободяник. – К.: Нац. парлам. б-ка України, 2012. – 176 с.
40. Устиновський Д. В. Науково-бібліографічна діяльність Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (1918-2010): етапи, напрями, зміст : автореф. дис ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.03 / Дмитро Володимирович Устиновський. – К. : НБУВ, 2011. – 20 с.
41. Хайтун С. Д. Наукометрия: состояние и перспективы / С.Д. Хайтун. – М.: Наука, 1983. – 344 с.
42. Шейко В.М. Підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації ХДАК / В.М. Шейко, М.М. Каністратенко, Н.М. Кушнарєнко // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 6. – С. 20–23.
43. Pritchard A. Statistical Bibliography for Bibliometrics? // Journal of Documentation. – 1969. – 25(4), Dec. – P. 348-349.